

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 3

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

11. FEBRUÁRA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

Spôsoby, ktorými škola interpretuje školský úspech žiaka, patria medzi kritériá vyspelosti školského systému. Už vyše pol storočia je v edukačnom povedomí známe, že školský úspech a školský prospech nie sú totožné javy. Dôležitá je tá povestná súťaž sameho so sebou, a nielen s inými. Tieň ekonomiky padá na školu a zatieňuje práve toto chápanie školského úspechu. Odclonený je iba význam školského prospechu. Ekonomický tieň zabláňa pohľad na procesy v škole a odcláňa iba pohľad na výsledok. Ekonomika svojím tieňom akoby na školu prenášala to, čo dlhuje sama sebe, a to analyzovať procesy v ekonomike s ohľadom na dlhodobjší vývoj a výsledky.

To je jedna z príčin súčasnej finančnej krízy. Istých liberálov už od čias piráta Morgana zaujímal iba výsledok. Nie procesy, ktorými sa dosahuje. Pretože procesy, to sú ľudia a iba výsledok sú v konečnom dôsledku peniaze. Zatiaľ čo každé slušnejšie obdobie v dejinách sa zaujímal aj o procesy. Aj v komunizme nebol zaují-

Výchova k „byt“

mavý proces, ale iba tribúna na prvého mája ako výsledok. Tí, čo na nej stáli, tiež sa riadili zásadou, že nezáleží na prostriedkoch, ale na výsledku. Aj nacizmus sa nakoniec nepýtal na procesy, ale iba na výsledok. Výsledky sú známe.

Význam vzťahu procesu a výsledku dosvedčuje už najstaršia kniha kníh Biblia, tak starý ako aj Nový zákon. Skúmajú vzťah medzi výsledkom a procesom, pretože k Bohu sa dá ísť iba cez iného človeka. Ale to platí aj vo výchove. Nechutné zápasy o žiaka, keďže škole sa platí od hlavy žiaka, ako za feudalizmu, je len dôkazom, ako si neveríme, že vieme posúdiť vzťah medzi procesom a výsledkom.

Tiene ekonomizmu na škole

Súčasná finančná kríza a hospodárska poukazujú aj na to, že ekonomika závisí aj od morálneho prostredia. Morálne prostredie sa potvrdzuje ako determinanta rozvoja. Poľská ekonómka B. Pionteková uvádza, že zo siedmich kritérií rozvoja, ktoré by mala ekonomika sledovať, sleduje iba dve alebo tri. Uvádza, že rovnomerný a trvalý rozvoj sa viaže na sedem axióm:

- Hospodárenie so zásobami ekonomickými,
- hospodárenie s zásobami ľudskými,
- formovanie vedomia vo vzťahu ku škole hodnôt a výberu modelu života;
- hospodárenie so zásobami prírodnými;
- hospodárenie s priestorom,
- riešenie inštitúciami, teda ich spoľahlivosť
- a sféra morálna opierajúca sa o nezrelativizované hodnoty.

Z toho vyplýva, ako uvádza, že zisk treba chápať komplexnejšie. Že globalizácia je fenomén, ktorý je potrebné odlišiť od trvalého a rovnomerného rozvoja. Môžeme povedať, že globalizácia je aplikácia technológií a rovnomerný a trvalý rozvoj aplikácia osobnosti do vývoja.

Spätňá väzba na centrálnu svetovú inštitúciu ekonomiky neberie všetky tieto axiomy na vedomie, a tak nemajú komplexný pohľad na procesy.

Kostol sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch (snímka T. Križka)

STANISLAV HVOZDÍK

Sleduje iba líniu technológií a prehliada stav osobnosti človeka. Regióny, uvádza B. Pionteková, by mali verifikovať ciele veľkej politiky. To vyžaduje osobnosti v politike, a to súvisí tiež s výchovou.

Naviac vo výchove sa ustálil koncept homeostázy, akoby každý problém, ktorý prirodzene prináša isté napätie, bol apriori škodlivý.

Významná rakúska psychologička E. Lukasová píše v súvislosti s výchovou, že pudovosť sa postavila proti slobode vôle. Píše o znepokojujúcom výsledku, kedy ničím nebrzdená sexualita, jej odzívanie, veľkorysosť v oblasti sexuality ničím neprispeli k ozdraveniu ľudstva. Poukazuje na dôležitý prirodzený motív človeka - mať zmysel života.

Krajná liberalizácia, interpretovaná materialisticky, spoľieha iba na akúsi spontánnu revitalizáciu, ktorá nie je ničím podložená. Výsledok je finančná kríza a zdá sa, že aj hlboká hospodárska kríza. Vo vzťahu ku škole sú dôležité axiomy okolo modelov života, spoľahlivého fungovania inštitúcií. Premýšľanie okolo ľudských zdrojov. Najväčší tieň, ktorý ekonomika na školu vrhá, je skutočnosť, že zabraňuje, aby kompetencie zakladať modely života prináležali aj škole a samozrejme rodine, nielen ekonomike. Ekonomika si aj v tejto oblasti podriadila školu. Druhý tieň je nespoľahlivé fungovanie inštitúcií. Vytvára sa veľký rozdiel medzi tým, čo hlása škola a čo môže mladý človek pozorovať v reálnom živote. Príčina je v tom, že sa človek programuje len pre oblasť vonkajšieho sveta. Návrat k vlastnému bytiu absentuje. Fenomén kultúry sa bagatelizuje.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

UŽ v polovici osemdesiatych rokov som začal pozorovať, že sa v slovenskej literatúre a literárnej kritike sformoval pomerne militantný prúd, ktorý sa ani tak nesústredoval na krásu a kvalitu literárneho diela, ale usiloval sa spochybniť všetko, čo sa pokladalo a stále pokladá za nosnú líniu slovenskej tradície. Začali sa objavovať tvrdenia typu: „Budúcnosť literatúry je literatúra zažívacieho traktu...“ a podobné postmoderné výroky. Autorom tejto podivnej floskuly, ktorú by som poskytol skôr na psychoanalýzu, než na seriózne uvažovanie o literatúre, je dnešný univerzitný profesor!

Neberiem právo nikomu na názor, trebárs aj na názor, ktorý je už za hranicou akéhokoľvek prirodzeného estetického čítania, no musím sa o ňom zmeniť kriticky, pretože práve z tejto strany fúka vietor netolerantnej tolerancie, s akou sa tu neraz šermuje. Už v tom čase sa totiž začali objavovať spochybnenia nielen slovenskej klasickej literatúry, no aj vrcholných predstaviteľov, ktorí ju roz-

Dávid Goliášom

TEODOR KRIŽKA

vinuli, medzi nimi práve Milana Rúfusa, či Viliama Turčányho, a Katolícka moderna bola „okrajový jav slovenskej literatúry“. Boli sme toho svedkami dokonca v priamom televíznom vysielaní, keď literárny kritik, autor spomenutého výroku, s veľkým zmyslom pre nadprácu ohňal nosom nad ich knihami. Iný autor v istom literárnom časopise dokonca „tolerantne“ zauvažoval, že Milana Rúfusa treba nechať dožiť, no Križka už nemá právo v literatúre existovať.

Čože sa týmto arbitrom života a smrti tak znepáčilo, že sa museli pustiť do dehonestácie celej literárnej esteticko-filozofickej línie?

Keďže ide o literátov zastávajúcich mienku, že človek patrí do kaviarne, iba zvieratá do prírody a obaja citovaní a niekoľkí ďalší kritizovali práve rustikálne motívy v modernej slovenskej literatúre, hľadanie koreňov slovenského človeka, jeho vzťahu k domovu a národu, netreba zvlášť zdôrazňovať, že ide o skupinku vykorienených kozmopolitov.

Vlastenectvo, najmä to slovenské, sa im nepáčilo a nepáči aj preto, že najmä slovenský vidiek bol bytostne spätý s náboženským životom a bytostným vzťahom k rodnej zemi.

Milan Rúfus, ktorého by sme pokojne mohli pomocne nazvať aj slovenským Jeseninom, na mnoho desaťročí očistil a povýšil v literatúre vzťah k rodnej hrude a k človeku práce a viery v zmyslupnosť ľudského života ponad všetok kozmopolitný blábol a pseudomodernistickú dekadenciu.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Dávid Goliášom

(Dokončenie z 1. strany)

Ak by som mal preniesť jeho význam z literatúry do širšieho kontextu národného bytia, mohol by som Rúfusove monumentálne úsilie s istou dávkou odvahy prirovnať aj k významu Andreja Hlinku, ktorého činnosť na dlhé desaťročia zabránila na Slovensku nástupu komunizmu, vtedy rovnako kozmopolitného, ako je kozmopolitný dnešný liberalizmus, či kryptoliberalizmus maskovaný neokonzervatívnym mimikri.

Myslím si, že čitateľom Kultúry nemusím zvlášť pripomínať, že tento zápas nie je iba hodnotový, ako sa snaží tváriť, no aj, či práve mocenský. Jeho koryfejom ide predovšetkým o zvrchovanosť nad Slovenskom, ktoré sa im páči viac ako geografická jednotka s pseudonymom „táto krajina“, či dokonca „felvidék“, ako ho rada nazýva toľko diskriminovaná národnostná menšina.

Ostatný útok na Milana Rúfusa však bol korunou tejto zle maskovanej vojny so slovenskosťou. Odohral sa v čase, keď sa celá kultúrna verejnosť lúčila s týmto veľkým básnikom v bratislavskom evanjelickom chráme. Dvojnásobne zaráža, že sa na to prepožičal verejnoprávny rozhlas na jednej zo svojich staníc, dokonca ústami publicistu a šéfredaktora časopisu, ktorý sa chce vydávať za kresťanský a dostáva priestor na Katolíckej univerzite v Ružomberku.

Opakujem, nič proti slobode názoru. Ale v čase rozlúčky aj hyeny zvyknú odkladať zavýjanie. Aspoň tak by to predpokladala obyčajná slušnosť. Ale nie, tento samozvaný „kazateľ“ nemá s ničím slovenským zľutovanie, hoci pre odídeneho amerického prezidenta,

ktorý doviedol USA na pokraj katastrofy, má iba slová chvály.

Nuž tak, priatelia. Stratégovia prišli na to, že je omnoho efektívnejšie viesť vojnu modernými prostriedkami masovej komunikácie, než zbraňami. Vedia, že človek zakorenený v tradícii a veriaci, teda vedomý si dôstojnosti a zmyslu ľudského života, je neporaziteľný. To preto tá permanentná kanonáda z raketometov, ktorých hlavne trčia na národy z obálok bulvárnych časopisov a elektronických médií. Do tejto artilérie, tak štedro sponzorovanej reklamou, by radi zapojili aj školstvo, najmä úsilie postupne redukovať vzdelanostnú úroveň, resp. limitovať vedomie človeka úzkou špecializáciou.

Výsledky tohto démonického zápasu sa už dostavujú. Pozorujem to aj sám, keď ma čas od času niekto prekvapí tvrdením, že sú články v Kultúre ťažké a náročné. No, ak sa človek nehýbe, nevylezie na Devínsku kobyľu, tobôž na Himaláje. Ak sa znížia nároky, naše deti už nebudú ochotné rozumiť ani jednoduchým sentenciám, tobôž hlbšie štruktúrovanému uvažovaniu.

Čo sa to deje? K akej premene tu došlo za posledné roky? S trochou zjednodušenia si dovoľm vysloviť úsudok, že - Dávid sa stal Goliášom. Už nespieva žalmy Bohu, ale šliape po jeho mene. Nemáme nijaký prak, aby sme ho zrazili k zemi. Zatiaľ však aspoň môžeme pomenovať, čo sa skutočne odohráva a kým takáto možnosť bude, v tomto pomenovaní neustaneme.

Nakoniec aj potom zostane nádej na strane slobody svedomia a života.

TEODOR KRIŽKA

Otčenáš za Gazu

Otče náš, ktorý si na nebesiach.

Ti čo v Synovi súdili ťa a rozhodli zlikvidovať tvoju božskosť na kríži, už zase súdia, likvidujú a čo viac súťažia, kto z nich ti viac ublíži.

Roztiahli tvoje Sväté Telo na kríži ubolenej Palestíny. Vraj nemáš právo vyčítať! Aj ich vraždili! Bez príčiny!

Buď posvätené, Otče, tvoje meno Ústami, čo výkrik šepců do blata, keď beštia im mieri rovno pod rameno. Hľa! Nič iné nevie. Zubatá.

Kráľovstvo príd' k nim Otče, z Neba, anjela odveď do obrany, veď nik sa ich tu nezastane! A netrestaj tých z druhej strany. Len naveky im odním zbrane.

Tichým a miernym Otcom buď, im tvoja vôľa, Otče. A ohňom kto vládne? Chladom uspi. Viac nezobud'. Nech hviezda jeho má rohov akýkoľvek počet.

Chlieb mdlejúcim napiect' skús. Keď málo bude, z môjho zober, akýkoľvek veľký kus. A tým nenásytným? Vlastné prestri kosti v hrobe.

Oslobod' duše od viny tela, anjela zla, čo mstí sa, zabíja a klame. Skôr kým aj nás tu z rozmaru niekto nepostrieľa, prosíme odpusť, ako i my vinnikom našim odpúšťame.

Keď treba, pohroz, zdvihni hlas, nech zbabelosť nás nepokúša, merať svoj pokoj, (až ma z toho mrazi) tým množstvom mil', čo delí nás od zvíreného prachu Gazy.

Zlého spútaj. Zmar mu plány. Na krk reťaz, na ňu kameň. A tým, čo v Knihe máš zapísaných, dožiť pokoj v Láske. Amen.

JÁN ADAMOV

Hľa, jedna z obetí izraelského bombardovania Gazy. Jedna z viac ako 1 330 mŕtvých Palestínčanov, z ktorých je najmenej 430 detí. Okolo 5 500 ich bolo ranených, mnohým museli amputovať končatiny. Dodatočný psychický efekt je nevypočítateľný...

Na izraelskej strane zahynulo 10 vojakov a 3 civilni počas tejto 22 dňovej vojenskej kampane. Špeciálny reportér OSN pre palestínske oblasti Richard Falk vyhlásil, že táto izraelská operácia „kričí o strašidlo systematickej vojnovnej kriminality“. Američan dodal, že „dôkazy porušovania základných medzinárodných ľudských práv sú také ohromujúce, že sú dôvodom na nezávislé medzinárodné vyšetrovanie.“

Pre Palestínčanov, ktorí prežili, neznamená zastavenie izraelských útokov príchod lepších dní. 50 000 obyvateľov Gazy je bez prístrešia. Izraelská armáda zničila alebo poškodila 2000 obydľí, 1 500 podnikov 21 nemocníc a 50 centier OSN. Infraštruktúra je v ruínach. Ekonomika Gazy, ktorá kvôli dvojročnej izraelskej blokádě skoro neexistovala, bude na roky poznačená. Škody sa odhadujú na 2 miliardy US dolárov.

Kto bude za tieto škody platiť?

Le Devoire, QC, Canada

Katolícky týždenník v decembri 2008 uverejnil rozhovor s Adolfom Burgerom, na ktorý som reagoval dolu uvedeným článkom. Keďže pán šéfredaktor KT Antonín Randa odmietol článok pre údajné množstvo príspevkov uverejniť, rozhodol som sa ponúknuť článok na uverejnenie šéfredaktorovi Kultúry.

S. M.

Ad.: Adolf Burger

V Katolíckom týždenníku č. 50, 9.-15. XII. 2008 bol uverejnený rozhovor s Adolfom Burgerom o Slovensku, vlastne o slovenskom katolíckom kňazovi Dr. Jozefovi Tisovi, z ktorého citujem:

Na otázku: „Jaké to bylo na Slovensku za války?“, A. Burger odpovedal:

„Když se katolický farář Tiso dostal k moci, už věděl, že Hitler připravuje obsazení Československa. Tak za ním šel, aby s ním jednal, a řekl mu, že až obsadí Čechy a Moravu, ať zůstane zachován Slovenský stát. Za to mu dá k dispozici slovenskou armádu a zavede všechny zákony, které Hitler má v Říši. Je neuvěřitelné, co tehdy katolický kněz slíbil. Samozřejmě, že Hitler jeho nabídku přijal. Když pak Němci obsadili Čechy a Moravu, zůstali na hranicích stát a neobsadili slovenskou část Československé republiky. Tiso se stal prezidentem fašistického Slovenska a dodržel vše, co Hitlerovi slíbil. Dal mu ještě navíc k dispozici slovenskou armádu a okamžitě zavedl Židovský kódex.“ V podobnom tóne ešte pokračoval.

Áká bola skutočnosť? Odpovedá Stanislav Májek:

Dr. Jozef Tiso nevstupoval do politiky, aby si uzurpoval moc, ale aby slúžil národu. V čase, keď sa A. Hitler dostal k moci, bol Dr. Tiso poslancom NZ v Prahe a vtedy ešte nikto nevedel, kam až povedie nemecká expanzná politika. Rozpad ČSR začal Mnichovským diktátom 29. 9. 1938, keď zlyhali západní spojenci. To urýchlilo spád udalostí. Prišlo ultimátum Poľska na odstúpenie územia, abdikácia prezidenta Dr. E. Beneša, autonómia Slovenskej krajiny a tzv. Viedenská arbitráž, keď sa Maďarom musela odstúpiť značná časť južného Slovenska. Tam bol Dr. Tiso, ako predseda slovenskej autonómnej vlády, členom čl. delegácie.

V roku 1939 prišli rozhodujúce marcové udalosti. Dňa 9. 3. 1939 prezident Dr. E. Hácha neprezieravo nezákonne pozabavil Dr. J. Tisu funkcie predsedu autonómnej vlády, českí generáli vyhlásili na Slovensku stanné právo, obsadili vládne budovy, prevzali moc a uväznili viacerých politikov. Dr. Tiso odišiel do Bánoviec n/B vykonávať svoje dekanské kňazské povinnosti. Dňa 12. 3. 1939 nový predseda autonómnej vlády Karol Sidor odmietol požiadavku Nemcov, aby vyhlásil Slovenský štát. Po tomto odmietnutí pozval A. Hitler J. Tisu na rokovanie do Berlína. J. Tiso prijal pozvanie až na tretiu výzvu a po odporučení predsedníctva strany. Dňa 13. 3. 1939 postavil A. Hitler J. Tisu pred možnosť okamžite vyhlásiť Slovenský štát, alebo bude Slovensko rozdelené medzi Nemcov, Maďarov a Poliakov. Pripravený text vyhlásenia samostatnosti J. Ribbentropom Tiso odmietol a trval na rozhodnutí slovenského Snemu, ktorý zvolal prezident Dr. E. Hácha. Dr. Tiso však Hitlerovi nič nesľuboval, ako sa ľživo vyjadril A. Burger. Snem Slovenskej krajiny legitímne vyhlásil Slovenský štát 14. 3. 1939. Bol to krok záchrany pred rozdelením, ale aj naplnením prirodzenej túžby národa. Dňa 14. 3. 1939 požiadala prezident Dr. E. Hácha o prijatie u A. Hitlera a v Berlíne 15. 3. 1939 podpísal dohodu o protektoráte. Zároveň nemecké vojská začali obsadzovať územie Čiech a Moravy. Dnes vieme, že Hitler dal generálovi tajné pokyny na okupáciu už 21. 10. 1938 pod heslom Fall Grün. Uvažovanému prechodu okupačných nemeckých vojsk cez Bratislavu zabránil J.

Tiso tým, že pohrozil demisiou. Dňa 18. 3. 1939 sa uskutočnilo rokovanie medzi slovenskou a nemeckou delegáciou o Ochranej zmluve Slovenska. Nemci pôvodne chceli obsadiť celú západnú časť Slovenska, čo Dr. Tiso odmietol, z rokovania chcel odísť, ale A. Hitler ho zadržal a napokon ustúpil. Slovensko sa muselo zaviazat' robiť svoju obrannú a zahraničnú politiku v súlade s nemeckou. Protektorátna vláda Čiech a Moravy prijala pod tlakom Nemcov ešte v marci 1939 rad protizidovských opatrení. Takzvaný židovský kódex, ktorý spomína A. Burger, bol na Slovensku vydaný až 9. 9. 1941 pod nemeckým nátlakom a prezident Dr. J. Tiso ho nepodpísal. Naopak, štedro udeľoval ochranné výnimky, ktorú dostal aj A. Burger. Niekoľko tisíc Židov sa zachránilo práve vďaka týmto výnimkám. Treba zdôrazniť, že aj zásluhou J. Tisu, boli deportácie zo Slovenska zastavené už v októbri 1942, a v iných štátoch pokračovali aj v roku 1944. Riešenie židovskej otázky bolo bolestnou kapitolou v celej Európe.

Prvá Slovenská republika napriek ťažkým vojnovým udalostiam dosiahla značné hospodárske úspechy a život bol lepší ako v iných štátoch, napr. aj v protektoráte. Na našich dedinách boli evakuovaní mnohí Česi a Moravanovia.

Na záver sa pýtam, čomu a komu mal poslúžiť rozhovor s A. Burgerom uverejnený v Katolíckom týždenníku?!

STANISLAV MÁJEK

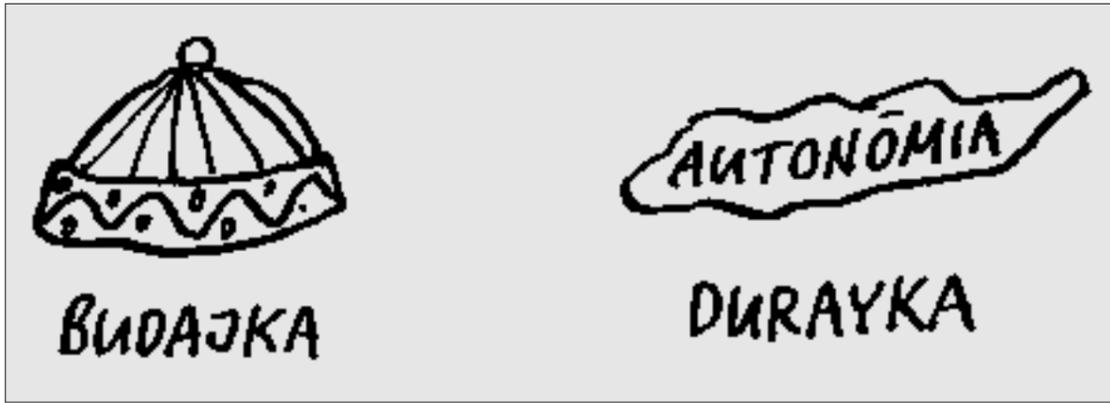
OPRAVA

V Kultúre č. 2/2009 v článku Stanislava Májeka K poznaniu pravdy o arizáciách zaúradoval škriatok a vypadol text. Záver článku má správne znieť: „Po roku 1948 prišlo k všeobecnému poštátneniu podnikov v súkromnom vlastníctve a pôdu vzali JRD. Týkalo sa to aj Baldovských kúpeľov.“

V posledných týždňoch si kladíme otázku - čo treba urobiť na trvalé upokojenie situácie v spolunažívaní medzi Slováckmi a občanmi Slovenskej republiky patriacimi k maďarskej národnostnej menšine. Dejinami osvedčenou praxou je ísť po ceste zodpovednosti a spravodlivosti. Túto poslednú vetu adresujem štátnym predstaviteľom a parlamentným politickým stranám, ktoré usmerňujú slovenskú národnostnú politiku od 1. januára 1993. V súčasných vnútroštátnych pomeroch dôsledne rešpektovať zásady právneho štátu na jazykovo zmiešanom území Slovenskej republiky.

Slovenská republika sa v r. 1998 stala zmluvnou stranou rámcového Dohovoru o ochrane národnostných menšín (ďalej len Dohovor). Podpísal ho 1. februára 1995 vtedajší minister zahraničných vecí Juraj Schenk. Vážnosť dohovoru potvrdzuje fakt, že sa stal jedným z východísk pre bilaterálne dohody uzatvárané medzi štátmi Európskej únie v oblasti ochrany ľudských práv. Tento medzinárodnoprávny dokument zaväzuje Slovenskú republiku vo vzťahu ku všetkým občanom štátu, i keď táto právna norma zvyrazňuje osoby patriace k národnostným menšinám, nedopusť stav diskriminácie na svojom území.

Správy vypracované Výborom ministrov Rady Európy, ktorý monitoruje plnenie Dohovoru, v zásade konštatujú, že našej republike nechýba dobrá vôľa, že etnické vzťahy vo vnútri štátu rieši transparentným spôsobom, práca štátnych orgánov čo sa týka národnostných menšín zodpovedá medzinárodným štandardom zakotveným v Dohovore. Keď to aplikujem na konkrétne oblasti života postavenie maďarskej národnostnej menšiny na území nášho štátu, veľkorysými rozhodnutiami štátnych orgánov na zákonodarej a výkonnej úrovni, Slovenská republika zabezpečuje tejto národnostnej menšine dostatok práv a ich ochranu, ktorá je potrebná, aby si nielen zachovala, ale aj roz-

Pohli svedomím slovenskej politiky

vijala jazykovú a kultúrnu svojbytosť. Slovenská republika legislatívou, ktorá je výsledkom implementácie právnych noriem Európskej únie, ich uplatňovaniu v spoločenskej praxi zabezpečuje maďarskej národnostnej menšine spomínanú ochranu na medzinárodnej, celoštátnej, regionálnej, prostredníctvom samospráv aj na miestnej úrovni. Maďarská národnostná menšina v súlade s humánnym antidiskriminačným právnym poriadkom Slovenskej republiky požíva všetky výdobytky moderného demokratického štátu. Okrem iného:

- uplatňované a využívané právo na výchovu a vzdelávanie v materskom jazyku v predškolských zariadeniach, na všetkých stupňoch a druhoch škôl, vrátane špeciálnych škôl, univerzitného vzdelávania na vlastnej, štátom podporovanej univerzite v Komárne (ich výpočet je v článku S. Bajánika v SNN č. 23);

- uplatňované a využívané právo používať materinský jazyk pred súdmi, v úradnom styku, súkromí aj na verejnosti;

- uplatňované a užívané právo hlásiť sa k svojmu náboženstvu, zakladať si náboženské organizácie a združenia;

- uplatňované a užívané právo na používanie svojho mena a priezviska;

- v súlade s volebným zákonom plnohodnotne uplatňované a využívané právo zastúpenia na účasti v politickom a spoločenskom živote na celoštátnej, regionálnej aj miestnej úrovni, vrátane zastúpenia v štátnych orgánoch Slovenskej republiky.

Čo treba osobitne zdôrazniť, že maďarská národnostná menšina čerpá zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky každoročne desiatky miliónov korún na svoje aktivity a potreby. A to aj napriek tomu, že slovenská národnostná menšina v Maďarsku je ako životaschopná súčasť slovenského národného organizmu aj v podmienkach Európskej únie naďalej asimiláciou likvidovaná. Len z rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry SR čerpala maďarská národnostná menšina v roku 2007 51 562 tis. Sk. Ďalšie finančné prostriedky čerpala a čerpá z rozpočtovej kapitoly Ministerstva školstva SR, z rezervy Úradu vlády SR, z finančných prostriedkov vyššieho územného celku na miestnej úrovni z rozpočtov obcí. Štátny rozpočet SR sa podieľa na financovaní v maďarskom jazyku vydávanej periodickej a neperiodickej tlače, rozhlasom a televíziou vysielaní v maďarskom jazyku, kultúrnych aktivít, dvoch maďarských národnostných divadiel v Košiciach, v Komárne, dvoch folklórnych a hudobných súborov, maďarského národnostného múzea, ktoré je súčasťou Slovenského národného múzea, tiež maďarského regionálneho národnostného múzea v Komárne...

Plnenie si povinností štátnych orgánov voči maďarskej národnostnej menšine je jednou stranou problému. Samo o sebe ale problém spolunažívania nerieši. Rovnako dôležitou otázkou je, ako si maďarská národnostná menšina pod vplyvom Strany maďarskej koalície (SMK) plní povinnosti, ktoré ukladá národnostným menšinám vo všetkých členských štátoch Európskej únie aj maďarskej žijúcej na Slovensku Dohovor v článku 20. - citujem: „Pri uplatňovaní práv a slobôd, vyplývajúcich zo zásad v tomto Dohovore, musí každá osoba, patriaca k národnostnej menšine, rešpektovať vnútroštátny poriadok a práva iných, najmä práva osôb, patriacich k väčšine, alebo iným národnostným menšinám.“. Dôvodová správa k tomu dodáva „... národnostné menšiny musia rešpektovať práva ostatných osôb, zvlášť to platí v situácii, kedy osoby patriace k národnostnej menšine predstavujú početom väčšinu v určitej oblasti daného štátu.“ Rešpektovať hore uvedené sú povinní poslanci NR SR, poslanci miestnych

zastupiteľstiev, starostovia, primátori, pracovníci miestnych úradov, učitelia, kultúrni pracovníci... ako osoby patriace k maďarskej národnostnej menšine.

Takto Organizáciou spojených národov (OSN) a Európskou úniou postavená rovnováha medzi používanými právami a plnením si povinností je garantom dobrého spolunažívania. Je akceptovateľnou hranicou pre uplatňovanie status quo (čo kto má, to mu ostáva). Povedané zrozumiteľne a konkrétne - čo SMK nadobudla pre maďarskú národnostnú menšinu v zmysle platného právneho poriadku štátu to jej ostáva. Výhody, ktoré táto menšina získala mimo neho akýmkoľvek spôsobom, napr. zákulisnými politickými rokovaniami vo volebných obdobiach rokov 1998 - 2006 na úkor ostatných občanov štátu a na úkor iných národnostných menšín, toho je povinná sa vzdať. Aj za cenu finančných a tzv. morálnych strát. Podporovať úsilie Maticie slovenskej, dať do súladu so zákonom používanie dvojjazyčných názvov obcí, používanie jazyka menšiny v úradnom styku v tých obciach, v ktorých klesol počet menšiny pod hranicu 20%. Neuchyľovať sa k zastrážovacej rétorike, citujem: „Ak chcú mať napätie, tak je to dobrá cesta“, ktorú použil obľúbený predstaviteľ SMK, nedávny podpredseda najvyššieho zákonodarného orgánu štátu na adresu nás ostatných občanov, ktorí žiadame dať do súladu skutkový stav s právnym stavom. Doplnenie v zmysle zákona o štátnom jazyku SR chýbajúcich nápisov a textov v štátnom jazyku na pamätných tabuliach, pamätníkoch

postavených na jazykovo zmiešanom území miestnou samosprávou zastúpenou SMK. Status quo - to je aj rešpektovanie zákona o štátnych symboloch a ich používaní v obciach riadených samosprávou SMK na jazykovo zmiešanom území. To je aj podporovanie umiestňovania pamätníkov slovenským národným dejateľom v obciach, v ktorých SMK kontroluje miestnu samosprávu. V Tešedíkove Slováci 10 rokov bezvýsledne žiadajú miestnu samosprávu o povolenie postaviť v obci pamätník Samuelovi Tešedíkovi, po ktorom je obec pomenovaná. To je aj na celooberných podujatiach v takýchto obciach ich moderovanie v štátnom jazyku. To je aj.

Toto je cesta dôvery, vytvárajúca atmosféru spolupráce medzi minoritou a majoritou. Ak si požičiam tak často účelovo používané slová predstaviteľov SMK (prirôdzené v iných súvislostiach) - to je slušné, to je inteligentné, to je európske.

Status quo založené na právach a plnených povinnostiach vrátane povinnosti štátu po 15. rokoch samostatného Slovenska zaviesť účinný dohľad a kontrolu nad dodržiavaním právnych noriem, ktoré ovplyvňujú kvalitu spolunažívania medzi Slováckmi a Maďarmi na jazykovo zmiešanom území je zásadnou podmienkou trvalého upokojenia situácie.

Expanzionizmus vyvážený z Maďarskej republiky na Slovensko vo variabilných podobách aj na štadión Dunajskej Stredy bezhraničné požiadavky SMK pohli svedomím slovenskej politiky - spoločne a komplexne riešiť tento poldruha desaťročia nebezpečne nabaľujúci sa problém. Vráťane podmienok pre Slovákov žijúcich v prostredí maďarskej národnostnej menšiny. Vyhrtená situácia v posledných týždňoch potvrdila, že normálnych ľudí medzi obojma komunitami na jazykovo zmiešanom území je dostatok. Potvrdila, že nie je možné v záujme trvalého riešenia pristupovať na nové požiadavky SMK, pokiaľ táto politická strana nebudie rešpektovať ústavnosť a zákonosť na citlivom jazykovo zmiešanom území SR. Nepodliehať pokušeniu ustupovať koordinovaným tlakom SMK, Budapešti a iného zahraničia. Povinnosťou štátnych predstaviteľov, ústavných činiteľov, pracovníkov verejnej správy štátu aj nás ostatných je slúžiť zodpovednosti a spravodlivosti bez ohľadu na to, ktorej etnickej komunity sa problém dotýka.

ALEXANDER ŠTEVÍK
Kresby: Andrej Mišanek

Pokyny pre prispievateľov

Prosíme našich autorov, aby nám boli nápomocní a dodržiavali aspoň niekoľko nasledujúcich pokynov:

- Príspevky, ktoré ponúkate na uverejnenie, píšete na počítači vo formáte word bez akýchkoľvek grafických úprav (nepoužívajte rámečky ani nijaké iné zvýraznenia textu). Ak chcete zvýrazniť odstavce, nepoužívajte medzerovník, ale tabulátor. Medzi slovami stláčajte medzerovník iba raz. Nedávajte medzi slová v zátvorkách a zátvorku medzeru. Nepoužívajte viac druhov písma.

- Príspevky posielajte výlučne v elektronickej podobe na e-mail redakcia@kultura-fb.sk ako prílohu e-mailu, nie vo formáte txt, alebo poštou na diskete, prípadne na cd nosiči na adresu redakcie Sološnická 41, 841 05 Bratislava.

- Ak posielate príspevky poštou, neposielajte ich doporučené.

- Príspevky napísané na písacom stroji nám vôbec neposielajte. Redakcia nie je vybavená na prepis článkov do elektronickej podoby.

- Pri písaní článkov pamätajte na ilustračný materiál. Nezabudnite preto dodať redakcii potrebné kresby, snímky, dokumenty a pod.

- Ak posielate snímky v elektronickej podobe, musia mať pri dostatočnom rozmere hustotu bodov minimálne 300 dpi (radšej viac) a musia tvoriť prílohu e-mailu. V bežnom digitálnom fotoaparáte je hustota bodov nastavená len na 72 dpi. Snímky v nijakom prípade nevkladajte do textu. Snímky prevzaté z internetu nie sú vhodné na publikovanie v časopise.

Vážnosť tejto chvíle a dôstojnosť slávnostného aktu dodávajú laudátorovi „temporis acti“ osobitný pocit zodpovednosti. Uvedomujeme si, pravdivo, hoci s bolesťou, že v našej kultúre každodennosti nepôsobí prirodzeným spôsobom tradičná židovsko-kresťanská úcta k významným osobnostiam verejného, vedeckého, či kultúrneho, alebo náboženského života. Neosvojili sme si úctu k tým, ktorí nás svojimi hodnotami môžu mnohokrato obohatiť. Nevdojak mi prichádza na myseľ výrok Alexandra Matušku, vyslovený krátko po prvej svetovej vojne: „Slováci mali veľkých ľudí vždy iba v hrobe. Kým veľikáni žili, ich milí rodáci o nich nevelmi stáli, ak vôbec ráčili vziať na vedomie ich existenciu.“

Viem, však, že každé laudatio sa dotýka aj hraníc postmodernej shawskej reklamy a hlbokomyseľnej úsmevnosti v zmysle výroku: „Chváľte, chváľte, už mi to neuškodí!“

Hľadám teda náležitý výraz a prijateľný tón laudácie. Bránim sa prijatím klasického kánonu rétorického žánru chvály na životné diela nášho jubilanta, lebo metafory a hyperboly, hoci sú akokoľvek výstižné a pravdivé, vzbudzujú zavše pochybnosti o vypovedanom. Súčasny, aj náš človek, predsa neobľubuje kantovskú vznešenosť a duchovnosť slovného prejavu. Dáva prednosť faktickej a jednoduchej informácii. Bránim sa však tiež prejavu biograficko-chronologický postup, lebo suchý biografizmus prináša stereotypy a konvencie do dynamického časopriestoru, v ktorom sa chceme pohybovať a voľnejšie sa zamýšľať. Prijímame radšej bergsonovské trvanie času a biblickú žatvu, čas zberu plodov. A to aj preto, že J. Em. Ján Chryzostom kardinál Korec naplnil svoj čas bohatou úrodou a my s ním môžeme nahlas s pokorou uvažovať práve o plodoch a činoch, aj o jeho životnom príbehu.

Jeho cesta z rodných Bošian od roku 1939, kedy odchádza do noviciátu až doteraz pozná aj zákruty, stúpanie a klesanie, ťažko prekonateľné úseky, a predsa to boli cesty, na ktorých s Božou milosťou, napriek všetkému nedobrému, kráčal priamo. Je to cesta poznania i poznávania, cesta na ktorej ukazuje smerovanie aj mnohým iným.

Jubileá nielen historických udalostí, či inštitúcií, ale aj významných osobností sú výzvou: zastaviť sa, stíšiť sa, prijať vybočenie z dynamiky každodennosti a chvatu ako príležitosť zamýšľať sa a veľkodušne „chváliť slávnych mužov“ pre ich činy, múdrosť, udatnosť a „vodcovský“ zástoj medzi ľuďmi. Ako nám pripomína už starozákonná kniha Sirachova (Sir 44,1-5,12). Áno, len človek, obdarený Božou milosťou, ktorý prekročí seba a úzke okolie, len taký človek, ktorý sa dá do služby všeobecného dobra a svojím myslením a konaním dokáže oslovit' svoje okolie, len taký, ktorý vie byť jedným z nás a zároveň je ochotný a spôsobilý byť „otvorený pre hlas pravdy“, len taký je hodný pozornosti, zastavenia sa a premýšľania. A takým je v našom svete kardinál Ján Chryzostom Korec.

Táto biblická reflexia nás odkazuje aj na Rok sv. Pavla, ktorý prežívame. Súvislosť a podobnosť Apoštola národov so životným príbehom kardinála J.Ch. Korca je náležitá. Aj preto, že mu bol vzorom, ako sám spomína: vo vernosti Ježišovi Kristovi a Cirkvi,

VILIAM JUDÁK
sídelný biskup nitriansky

Chváľte, chváľte, už mi to neuškodí

Laudatio pri príležitosti udelenia čestného doktorátu
J. E. kardinálovi Jánovi Chryzostomovi Korcovi

v myslení, v hlásaní evanjelia i v jeho obrane. Kardinál J. Ch. Korec sa „nechal stráviť evanjeliom“, stal sa dôveryhodným hlásateľom radostnej zvesti, váženým (aj obávaným) obrancom Cirkvi, národa, človeka. Prijal poníženie, väznenie a utrpenie, aby svedčil o pravde slabých a o slabosti „čistej moci“ silných. V každej životnej situácii dal prednosť viere a láske. Láska v jeho živote predchádzala konaniu. Svoju životnú úlohu kňaza a biskupa chápal ako odpoveď na Slovo. Aj svoje spisovateľské slovo dal do služieb pastorácie. Kardinálove slová: vypovedané i napísané sú darom, svedectvom, svetlom, prameňom i posolstvom pre našu generáciu i pre tých, čo prídu po nás.

Práve kvôli „mohutnosti invencii“, ktoré sú uložené a prístupné v jeho bohatom a inšpiratívnom živote i diele sme sa rozhodli pripomenúť si jeho životné jubileum aj takýmto spôsobom, hoci on naozaj o to nestál, v zmysle už povedaného: „Chváľte, chváľte, už mi to neuškodí.“

Avšak aj kvôli nám nemožno obísť hodnoty, ktoré prezentuje, svojím životom otec kardinál, ako veľmi výstižne to vyjadril zvečnený Ján Pavol II. pri návšteve Nitry v r. 1995, keď povedal: „Kardinál Korec, toto meno veľa hovorí. Veľa hovorí vám na Slovensku, v Čechách i na Morave, v Európe, v Cirkvi i na celom svete. Chcem dnes poďakovať Pánu Bohu za svedectvo, veľké svedectvo viery, ktoré nám všetkým dal Ján Chryzostom Korec, prenasledovaný za svoju vieru, väznený...“

Naozaj na jeho životnej ceste, skôr akoby na ňu nastúpil, prebiehali - pred jeho zrakom - vážne spoločenské metamorfózy s tragickými osobnými a spoločenskými dôsledkami. Myslí tu na znemožnenia rehoľnej formácie vtedajším režimom, praktikami hrubého zastrasovania, špicľovania, odsúdenia..., ktoré ho nepokorili, čo svedčí o jeho vernosti a vnútornej sile. Preto na jeho život viery možno právom aplikovať slová sv. pápeža Leva Veľkého: „Túto vieru, Duchom Svätým posilnenú, nezastrašili ani okovy, ani žaláre, ani vyhnanstvo, ani hlad, ani oheň, ani zúrenie šeliem, ani ukrutné muky prenasledovateľov.“

Naozaj, len tak možno vysvetliť ochotu ísť po tejto ceste nezlomený, nezastrašený, ale dôstojne a cieľavedome. Pozrime sa! Ako 15-ročný vstupuje v Ružomberku do Spoločnosti Ježišovej, aby sa domov vrátil,

Patrila tu aj cesta do Ríma a srdečné prijatie u pápeža Pavla VI. Vzácné biskupské insignie, ktorými ho obdaroval najvyšší pastier Cirkvi, museli ostať odložené ešte takmer na tri desaťročia. Po zmene spoločenského režimu, po mnohých útrapách v úsilí o šírenie kresťanských hodnôt, v čase keď podľa našich kritérií, mal právo na „zaslúžený odpočinok“ vtedy z poverenia Večného mesta zasadol „tajný biskup“ na prestol sv. Metoda v Nitre (1990) ako jeho dôstojný pokračovateľ v orbe brázd začatej pred vyše tisícro rokmi. K tejto zodpovednej službe čoskoro pribudol kardinálsky purpur, ako prvému biskupovi na Slovensku. Biskupovi- vyznavačovi.

Je to pochopiteľne? Otec kardinál sa pred časom vyjadril k svojej podivuhodnej životnej ceste slovami: „Ľudsky som vkročil do tmy a nevedel som, čo bude o týždeň, o mesiac, o rok. Od štácie k štácii. Ľudsky v tom bolo mnoho neistoty. Ale koniec ako taký nebol pre mňa neistotou. Veriaci človek nekráča k neistému koncu. Sprevdzaný Božou prítomnosťou kráča k cieľu podľa slov: „Kto verí vo mňa, má život večný.“ Alebo, na inom mieste hovorí: „Rozhodol som sa ubrániť svoju vieru a rozhodol som sa pomáhať brániť vieru aj iným...“

ale už len na návštevu, po jedenástich rokoch. Ako 27-ročný (24. 8. 1951) keď si iní zakladajú rodiny, prijíma biskupskú konsekráciu a to v čase, keď biskupi na Slovensku boli už vo väzení alebo internovaní, čo zakúsil sám. Teda bez perspektívy - ľudsky povedané. V čase, keď si človek buduje kariéru, či zabezpečuje postavenie v spoločnosti, on gúľal ťažké sudy s naftou a pracoval v ďalších povolaniach ako nočný strážnik, či v údržbár. Avšak pečat' biskupskej konsekrácie mu nemohol nikto vziať: Preto biskup v montérkach, ako ho nazvala západná tlač. Biskup pôsobiaci najmä medzi vysokoškólákmi a intelektuálmi. Zároveň bohatý literárne činný.

Ak sa na to pozeráme len našimi pozemskými očami, upretými na tento svet: v najlepších rokoch svojho života (11. 3. 1960) uväznený a následne (20. 5. 1960) odsúdený na 12 rokov straty slobody a občianskych práv. Až po osemročnom väzení tela - ale nie ducha - sa mohol nadýchnuť slobody.

Kardinál Korec ako veriaci človek, kňaz a teológ vidí a hľadá východiská a riešenia v Bohu, ale prezentujú svoj názor a presvedčenie rešpektuje aj ľudí iného zmýšľania, bez toho, že by sa zriekol svojej pravdy. Vo viere však vidí nádej, či šancu pre každého, kto je ochotný prekročiť svoj tieň. Preto tu bol a je vždy potrebný rozhodný postoj kardinála Korca, na ktorého sa upierajú právom oči mnohých nielen ľudí Cirkvi, ale aj sveta politiky, kultúry i spoločenského života, najmä v rozhodujúcich chvíľach orientácie.

Milí priatelia, keď máme milosť, v dnešný slávnostný deň, zahľadieť sa na reálnu neľahkú cestu človeka viery - príklad - ktorý nás môže mnohokrato obohatiť, dovoľte mi ešte jeden obraz života, ktorý vyšiel z pera nášho zvučného básnika Milana Rúfusa, ktorý nás nedávno opustil, blízky svojim zmýšľaním otcovi kardinálovi: „V našom chotári som poznal vari všetky studne. Každá z nich mala svoje meno a voda v každej bola trocha iná, takže tie názvy studní boli ako značky vína. Studňa, ktorá bola poníže môjho rodného domu, v čase môjho detstva ešte zrubová, s drevenou strieškou nad sebou, pôsobila na mňa takmer mysteriózne. Obchádzal som ju v posvätej úcte a vedel som sa s hlavou na zrubu nekonečne dlho dívať na jej tajomnú, ťažko preniknuteľnú hladinu. A už od mladosti ma kamsi hnala túžba: nájsť alebo aspoň hľadať prameň, z ktorého pijú studne. Všetky studne sveta. A potom čerpať z toho prameňa“ - hovorí básnik.

Áno, čerpať zo živého prameňa, ktorým je Boh a hasiť smäd dnešného človeka bolo a je vznešeným poslaním nášho vzácneho jubilanta.

Vaša Eminencia, otec kardinál! Vaše významné životné jubileum ako aj naša úcta k Vášmu celoživotnému úsiliu, v neúnavnej službe a príkladnej vernosti nás vedie k prejavom úprimného obdivu a vďaky. Aj udelenie ďalšieho doktorátu, v tomto prípade zo strany jedinej KU na Slovensku, je tiež aspoň nepatrným vyjadrením tejto úcty a vďaky. Nech je Božia milosť naďalej, ešte celé roky s Vami, aby ste nás a mnohých ľudí dobrej vôle viedli k hodnotám trvácim! Vďaka Vám za Váš životný príklad z viery a v očiach!

Nitra 21. 1. 2009

Kardinál J. Ch. Korec preberá čestný doktorát z rúk prof. Tadeusza Zasepu, PhD., rektora Katolíckej univerzity v Ružomberku

V minulom čísle sme uverejnil prvý z dvoch Viliama („Vila“) Kovára (1915-1982), na Slovensku kedysi veľmi dobre známeho, ale dnes takmer neznámeho novinára, publicistu a prekladateľa. Bol blízkym spolupracovníkom a osobným priateľom ministra vnútra a podpredsedu vlády Alexandra Macha a spisovateľa Mila Urbana (s ktorým bol v kmotrovskom pomere). Je autorom spomienok Keď sa sloboda rodila..., kde chronologicky zachytil udalosti okolo 14. marca 1939. V marci 1945 odchádza s rodinou do Rakúska. Koniec vojny ho zastihol v Auroldmunstri, kam evakovali funkcionári Hlinkovej gardy a redakcia denníka Gardista. V júni 1945 ho americká okupačná správa (spolu s ďalšími utečencami ako O. Kubala, Karol Murgaš, Milo Urban, M. Hutka, Š. Rabina, E. Mutňanský, V. Ries-Javor, A. Sabol-Palko a ďalší) odviekla do zaisťovacieho tábora v Glasenbachu, neďaleko Salzburgu.

Najviac mu chýbala rodina. Jeho denné záznamy sú písané vo forme listov, ktoré adresoval svojej mladej manželke (sobášila sa v roku 1943).

V polovici leta 1945 zaistení objavili spôsob, ako komunikovať so svojimi drahými vonku. Kňazi, ktorí prinášali duchovnú útechu a iní sympatizujúci návštevníci tábora (napríklad predstavitelia Červeného kríža alebo charitných organizácií) tajne vynášali listy z tábora a potom ich posielali rodinám. Takto sa dostali cez ohradu aj tieto stránky z denníka, v ktorých Vilo Kovár opisuje svoje zážitky v americkom zaisťovacom tábore.

FRANTIŠEK VNUK

19. decembra 1945

Drahá moja Gitulinka,

Neumanna som poprosil, aby mi zohľadnil niekde nejaké teplé ponožky. Rád by som ich dal Milkovi Urbanovi na Ježiška, lebo sa mi sťažoval, že mu je na nohy veľmi zima. Chystali sme zásoby dreva. Včera boli debaty o puči. Všetci majú strach, že na Vianoce ostanú bez tabaku, a preto si nechávajú rezervu aspoň na Štedrý večer.

A tu je príklad, ako Američania zatvárajú:

Generál Rendulič z fínskeho frontu bol v transporte určenom do nášho tábora. V jednej dedine sa zastavil a dvaja im z transportu zutekali. Americká stráž zlapala dvoch sedliakov, aby mali plný stav a dovezli ich sem. Včera zasa vyšlo z tábora 15 lagristov na drevo s jedným strážnym. V lese jeden zutekal. Strážny sa nechcel vrátiť so štrnástimi, na ceste vzhliadol jednu ženu s mužom. Zavolať si muža, dal ho zaradiť a odpochodovali do lágra. Podobných prípadov je veľa. Máme tu 14-ročného chlapca s otcom, ktorí tu sedia len preto, že chlapec kdesi ukradol 10 metrov káblového drôtu. Nákladným autom viezli ľudí do koncentráku, po hradskej kráčať rakúsky žandár, známy anticista. Za-

stavil auto, aby ho zviezlo. Američania ho síce zobrali a milý žandár tu sedí s nami. 16. dec. 1945 mu píše žena, aby vraj mala od neho aspoň pár riadkov na Vianoce, lebo neverí, že by sa k nej dovtedy vrátil.

Za pečen chleba mi zohnal Slovinec nové podrážky a podpätky a toto isté sa mi podarilo urobiť i pre Opluštila. Zjavil sa tu Feldkurát, ale nemohli sme s ním rozprávať. Mondok, senecský farár, nás pri plote pri Salzburgu spovedal. V Hollingu zasa nebolo možné sa spovedať, lebo tam bol len nemecký kňaz. Arcibiskup neskôr zariadil, že mohla byť omša v garáži na improvizovanom oltári. Kázal páter Bibal zo Salzburgu.

Styk medzi jednotlivými komponentami bol znemožnený. Videli sme sa,

VILIAM KOVÁR

Dva listy z amerického zaisťovacieho tábora (2)

len keď sme išli pre raňajky alebo na obed. Na svätú omšu sme o pol deviatej museli chodiť v zovretom útvere a spoločne odísť tak, ako sa chodilo po stravu. Niekedy sa stalo, že Američan povedal: No church today a ostali sme doma. Keď sme si to vymohli, zasa nám to kolidovalo s nástupom. Títo Nemčuri sú schopní nastupovať od rána do večera. Treba sa postaviť na celápeľ vonku alebo na chodbe a vyčkávať, až sa niektorému z tých fireríkov uráči prísť nás spočítať. Často nevie rátať ani do troch, takže mu počítanie trvá večnosť. Potom, keď mu to súhlasí podľa izieb a súhlasí to inému podľa kompánií a čo ja viem podľa čoho a ty úbohý človeče, zatiaľ len stoj a stoj. Ale človek si navykne na všetko, i na tieto ich hlúposti. Padajú na to veselé poznámky a Švábi sa jedujú, že tomu nerozumejú. Keď bolo pekné počasie, nastupovalo sa aj v podvečer na dvore a čakalo potom na veliteľa nášho V. compoundu nadporučika Klasena. Na jednu nohu kríval a všetci ho nenávideli. Až sme sa poriadne načakali, oznámil nám slávnostne, že už máme v lágri aj hodiny (je to tlaková bombu na kyslík, na ktorú sa železnou tyčou každú hodinu udiera) a urobili rozchod. Inokedy oznámil, kedy jeho výsost prijíma návštevy. Z druhej strany Salzburgu vykrikovali ženy a deti na svojich v lágri. Američania sem-tam strieľali, ale cirkus sa opakoval. Až potom prišiel ostrý zákaz, že po ôsmej hodine neslobodno ísť von, iba na latrínu po dvoch. To vraj preto, aby nikto nezutekal. Hoci strážne si vykonávali svoju povinnosť tak „svedomito“, že sa dalo zutekať aj cez deň. Na úplnom konci nášho lágra v lesíku som našiel ...inského (nečitateľné meno), ako čosi hovorí. Len potom som zistil, že v lesíku za plotom je mladý Maďar, ktorému dáva inštrukcie. Spojenie teda fungovalo. Zaistenci vyhádzovali za plot kamene s listom a tí zasa odpovede naspäť. A strážne sa opalovali a nič neregistrovali. Ale o niekoľko dní sa všetko priostrilo.

Na druhom brehu Salzburgu Američania chytali ženy a odvážali na neznáme miesto. Ale neskôr sa všetko zopakovalo. Len v menšej miere, lebo 15 dní výdatne pršalo a nedalo sa vyjsť ani na krok. Chodievali sme len na omšu, aby sme mohli prijímať. S džandíkmi sa chodilo aj na latrínu. Bo-

la to jedinečná podiváňa. Ja som mal veľké bolesti (nečitateľné slovo). Slovinec za dažďa podbil Opluštilovi topánky. Slovinec si nechal narobiť klinčeky zo zápaliek. Keď prišli za nami z Peuerbachu, pohostili sme ich čiernou, alebo bielou kávou a neskôr aj kuraťou pečienkou s chlebom. Z plechovic z konzervovaného mlieka sme urobili hrnčeky a z celaskonových(?) fliáš zasa soľničky a takto sme sa rozmáhali. Vypýtal som od maršala štipku soli a bola z toho všeobecná radosť. Prvý raz som soľ vypýtal od baróna a teraz vari každý má už svoju soľničku. V plechovici máme soľničku spoločnú.

Aj ináč sme sa rozmáhali. Prvý „veliteľ“ izby, Karol Murgaš, mal na starosti zapojiť žiarovku. Žiadal ju od prvého Zugskomandanta, pplk. Ede-

a a ťažko sme sa v izbe hýbali. Večer zasa pilenie, dlho do noci, až padol posledný špalík. A potom zasa rúbanie. Striedal sa Rabina, Julo a Karas. Ostatní nosili drevo a ukladali ho opatrne pod lavice a pod posteľ. Všetko bolo plné. Les o dva - tri dni celkom zmizol, ostala pred barakom púšť. Podstatne sa vtedy aj otepilo. Spával som predtým v tepláčkoch a bolo mi dosť chladno, lebo jednu deku som musel mať pod sebou a tu naraz mi stačilo spať len v košeli a trenírkach a nebolo mi zima.

Vonku hrialo krásne slniečko a bolo skoro ako v lete. Vypekali sme sa na slniečko, spali, rozprávali. Dostal som od Čulena Písma sväté - čítaval som ho po celé dni. Celkom ma zaujalo, lebo po prvý raz som ho mohol sú-

stavne čítať. Vzal som si vždy kožu, prestrel na trávu na sneh proti slnku a čítal. Keď ma od žiare rozboleli oči, pomaly som zaspal. Bolo to tak dobre.

Čulena raz zavolať k hlavnej bráne. Vzal si so sebou Čavoju, aby mu bol prípadne tlmočníkom, lebo Čulen nevie po nemecky. Čakal ho tam americký dôstojník, ktorý mu priniesol správu, že jeho žena zutekala z Bratislavy a je v Kremsmunsteri. Čulen prejavil veľkú radosť, hoci to už vedel.

V poslednom čase sme žili pomerne bez starostí. Všetci sme sa rozmáhali telesne, lebo balíky prichádzali pravidelne a boli výdatné. Predovšetkým chleba bolo dosť a to bolo hlavné. Nasýtli sme sa a prestali strácať kilá. Ako je to dobre! Z balíkov sa ušlo aj peurebašským. Radosť bola neopísateľná. Ďakovali každý osobitne a videlo sa na nich, že sú naozaj dojatí. Niektorí nám povedali otvorene, že veru keby sme boli my v podobnej situácii, veru by sme z Kremsmunsteru nemohli nič čakať. Tým viac ma to uspokojovalo. Musel som si za to prežiť aj poznámky našich, že takéto balíkovanie je nepotrebné, lebo vraj oni (t. j. peurebaški) sa mali v Peuerbachu celkom dobre. Nevraavel som nič. Najlepšie je byť ticho. To ma učil najviac Milkko. Všetci sú znervóznení, slovo si žiada nové slovo a môže z toho vzniknúť hneď roztržka, ktorú nikto nepotrebuje.

Jedného dňa sa zjavil aj Dr. Bohdan Galvánek. Zavrel ho v Bad Gasteine. Chodil vzorne poobliekaný a vyholený. Milkovi priniesol správu, že mal pre neho od Sidora list, ale pretože sa blížil front, list bez prečítania spálil. Bol tam list aj od Eugena Urbana, ktorý poslal Milkovi aj jeden exemplár talianskeho prekladu jeho noviel. Prišiel aj Blažko Lorkovič. Bol celý nešťastný, že musel nechať rodinu, ktorá sa mala presťahovať do teplého hotelu. Vypomáhal som mu, ako som len mohol, keďže on stále nič nedostával. Býval dlhý čas v tých garážach, ako sme aj my bývali niekoľko nocí. Mal však akýsi trestanecký oblek, ktorý ho ako-tak predsa len chránil proti zime.

Čakali sme ako obyčajne balíky, čakali sme pri hlavnej kuchyni, ale nevideli sme nikoho. Ani balíky neprišli. Keď sme nič nedostali ani v najbližších dňoch, cítili som, že sa čosi muse-

lo stať. Zorganizoval som listy, ktoré mal D. v jednej obálke vyňať a mal vonku niekoho nájsť, kto by ich zaniel do Auroldmunstra. Najprv ich nechcel zviať, neskôr však hej. Vtedy nám tiež povedal, že sa dopyčul, že na štvrtok bola americká razia a pochytili všetky ženy cestujúce do Salzburgu a odviezli ich do lágra. Vedel som, že medzi týmito si aj Ty. Fantázia začala pracovať. Zaviezli vás niekde do lágra a budete tam trčať ako aj my tu. - Odviezli vás do Č-SR, nabili vás, okradli a podobne. Kombinácií bolo dosť. Bol som rozrušený a nespokojný.

Hľadal som spojenie všetkými možnými cestami. Bulic bol niekoľko ráz v (nečitateľné slovo) za známym Američanom, čo vzal asi všetky listy von. Šťastie mi však nežičilo - tábor v Salzburgu, cez ktorý som mal už nadviazaný styk, previezli Američania do zimného tábora. Stretol som náhodou bývalého Ortsleitiera v Our (?), Standlartingera (?). Richter mi robil tlmočníka. Bol ochotný zobrať mi malý lístok, ktorý vraj bezpečne dostaneš. Bolo málo času, mohol som napísať len niekoľko riadkov, ale usiloval som sa Ti napísať všetko najpotrebnejšie, predovšetkým to, aby si mi nedávala lístky do chleba, ale spokojne do krabice, lebo prehliadka je povrchná. A teraz ďalej o osude prvých balíkov a potom o nadviazaní spojenia s mestom. Mal som šťastie, lebo o 2-3 dni mal som od teba malý lístok písaný ceruzkou, v ktorom oznamuješ, že si konečne dostala moju správu. Konečne prišli aj balíky a v nich podrobné správy, čo sa s vami v ten štvrtok stalo. Mali ste toho práve dosť - a šťastie, že to ešte tak skončilo. Dostal som od teba veľa správ, všetci boli (Tebou) nadseni, najviac tí z Peuerbachu. Nemusel som už hľadať správy v chlebe (jednu mi mal zjesť Maťo) alebo v cukre, ale priam som mohol siahnúť - a vedel som, kde v nej lístok nájdem. Bolo to ohromné. Bolo treba napísať o osude tohto balíka, lebo prišiel neporušený. Totiž: hneď po prvej krádeži prvých balíkov požiadal som maršala rovnako aj niektorí Chorváti aby sa mohol dostať do pošty - rozdeľovanie balíkov aj jeden zástupca ostatných národov. Maršal vec presadil a z nás šiel Ivan, za Maďarov budapešťiansky starosta Mohery a za Chorvátov zatiaľ nikto. Ivan tam musel presedieť takmer celý deň, lebo roboty bolo veľa. Prišiel aj na niekoľko krádeží a čo je najhlavnejšie, našiel si aj svoj zimník, o ktorom bol presvedčený, že ho už nikdy viac neuvidí. Bol už celkom zapatrošený ako bez majiteľa.

Praca na pošte však bola pre Ivana veľa vzhľadom na jeho pľúca a musel toho nechať. Pretože zaistencov pribúdalo až ich počet dosiahol 5 tisíc, zriadil sa hlavný poštový úrad v jednej garáži v II. compounde. Aj tam sme zriadili naše zastúpenie. Maršal to vyforsiroval a zriadilo sa tzv. cudzinecké oddelenie. Kto tam pôjde za nás? Nechceli sme, aby sa to skončilo ako s Ivanom, že tam nebude môcť vydržať. Bola z toho veľká hádka a skončila sa týmto: Julo sa ponúkol. Nastúpil. Zostavil si abecedný zoznam zaistencov zo Slovenska bez rozdielei národnosti. Musel tam byť vždy pri americkej kontrole. Keď vyvolávali mená a bol to niektorý z našich ľudí, musel hlásiť - Ausländer II - a balík šiel do jeho oddelenia. Keď sa tam zhromažďilo niekoľko balíkov, poslali spojku a šli sme si po balíky. Za Chorvátov tam bol plk. Tomičič. Fungovalo to krásne, balíky nebolo možné vykrádať, iba ak kde-tu nejaké cigarety. Všetci na pošte dostávali za to cubus - z amerických balíkov. Švábi to však ausländerom závideli a jednoducho oznámili, že pre také malé oddelenie nemôžu byť traja. Jeden musel preč...

Žijeme v dobe, ktorá nie veľmi praje rozvoju duchovnej náboženskej tvorby. Súčasná príliš skomercializovaná spoločnosť, ale aj väčšia časť kultúrno-literárnej obce skôr prijíma tvorbu autorov, ktorých poetické diela sú často orientované smerom k nihilistickým víziám života „hrdinu“ - „človeka bez vedomia vlastnej identity, bez morálky, ničím a k ničomu viazaného.“

Často sa však zabúda na poéziu, ktorá prináša vyššie myšlienkové bohatstvo vychádzajúce z pozitívnych prameňov ľudského života, naplneného vnútorným nadšením, životným elánom a láskou k tomu, ktorý je nielen naším Stvoriteľom, ale i našou nekonečnou podporou v okamihoch zápasov, utrpenia, hľadania a nachádzania, hanby a slávy, radosti i smútku, slabosti a sily. Naš čitateľ, žiaľ, zabúda, že v našej literatúre má k dispozícii celú literárnu minulosť duchovnej poézie a môže si z nej vyberať. Je pravda, že žánr duchovnej modlitbovej po-

kou výpoveďou, ktorá hovorí veľa najmä o drámach osamelého ženského srdca, ktoré tak veľmi ľúbilo, predsa však akoby autorka naznačovala svoje následné básnické formovanie, keď v básni Druhý dych priznáva: „a keď nás už iba vôľa nesie / popri trsoch smädných tráv a lodých, / zazurčí v nás čosi ako pieseň, / roztvorí zrak prameň živej vody.“

V básnickej zbierke *Neprestanem Ťa hľadať* (2005), ktorej názov nám už jasne napovedá akou poetickou cestou sa autorka vybrala, nachádzame nielen tóny duchovného Pokánia, keď „pôjdem a budem prosiť, Pane: / spál moje srdce v ničovitý prach, / ako sa v podjesenných záhradách / do ohňov hádže všetko plané“, ale aj túžbu po pozvánke k Najvyššiemu: „Mám v sebe toľko túžob, / kolko je v letnom bore vône. / Pane, dnes zázrak urob / a príď si po ne!“ (Pozvi ma, Pane!) Eva Fordinálová zostáva i v tejto zbierke verná svojmu básnickému jazyku, ktorý naplno

Poetické zákutia Evy Fordinálovej

ézie sa v slovenskej poézii rozvíjal historicky diferencovane a podľa vnútorných zákonov literárnych prúdov a smerov. Ako napísal Peter Liba „nikdy sa nevyčerpá, neumrel, iba sa v literárnom živote ocitol na okraji a v príhodnom čase ho básnici objavili, oživili jeho výpovednú poetickú silu a recepčnú prítlačivosť.“

Medzi výrazné autorské osobnosti, ktoré prejavili záujem o písanie duchovnej poézie, ale aj o jej neustále spoznávanie cez svoj dlhodobý literárny výskum možno zaradiť aj prof. PhDr. Evu Fordinálovú, CSc., rodáčku z Borského Mikuláša. Študovala na Pedagogickom inštitúte v Trnave a na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave históriu - slovenský jazyk a literatúru. V súčasnosti pracuje na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave. Okrem pedagogickej činnosti sa venuje aj literárnovednej práci. Svoje celoživotné bádanie zamerala na život a dielo svojho rodáka Jána Hollého. O básnikovi Jánovi Hollom vydala monografiu *Aký si, Ján Hollý?* (1985), *Idey Hollého v ideológii romantizmu* (2000), *Ján Hollý 1785 - 1849* (2003) a *Ján Hollý v slovenskom národno-kultúrnom vedomí* (2007).

Veľmi dôležitým faktorom však ostáva, že Eva Fordinálová je aj autorkou momentálne troch vlastných básnických zbierok a jednej publikácie úvahových reflexii *Ranné zamyslenia* (2001). V roku 1997 vyšla vo vydavateľstve ARKUS útla - ale obsahom o to silnejšia - zbierka básní *Vôňa Záhoria*, potom nasledovala zbierka básní s názvom *Neprestanem Ťa hľadať* (2005) a napokon zbierka *Chystám Ti miesto* (2007).

V zbierke básní *Vôňa Záhoria* dochádza v úvodnom motte k vyznaniu lásky k svojmu rodiškovi - Záhoriu. Zbierka sa nesie v duchu básnických opisov vnútorného chápania krásy prírody, v ktorej kontraste stojí často ľudská bezohľadnosť a utápanie sa v bolesti či smútku. Autorka, aj keď je chvíľami „plná vírivého nepokoja“, ako o tom spieva vo veršoch básne *Spev sirén, dokáže volať k výškam mámvivej a nedostížnej krásy, hoci vie vopred, „že sa doráňa, / som stále plná toho volania.“* Spomenuté chvíle ľudských zápasov možno zahliadnuť v prvých veršoch básne *Hrad*: „Zavše sa človek zmení v temný hrad / a všetky svetlá v sebe pozhasína. / Pútnikov nechá vonku v daždi stáť, / vchod k srdcu zastrie ťažká pavučina.“ V básni *Dost' odhalila* aj silu falošnosti a ľudskej nenádytnosti: „priateľstvá, ktoré falšou kvitnú, / dá sa z nich veľa vycicať - / pre pohodlnosť parazitní / už zabudli, čo je mať rád.“

Hoci je daná básnická zbierka - ako ju charakterizoval Milan Zelinka - myšlienkovou odvážnou, výrazovo plnohodnotnou básnic-

ky využíva prírodné činitele ako vietor, oheň, chlad, lesy, listie, piesok, trávu či pustatinu, aby pomocou nich vyjadrila svoj vnútorný pocit odzrkadľujúci chvíle krásy, ale aj životných kríz či hľadania Najvyššej lásky. Taktiež ju charakterizuje sila viazaného verša, ktorého renesancia - ako sa vyjadril Milan Zelinka - opäť musela prísť, „ak sa len nebudeme chcieť utopiť v myšlienkovvej prázdnote a formovej anarchii.“ A tak autorka v danej zbierke okrem nastolenia Otázky - „Prečo si do mňa vložil pieseň, / no nedal si aj slová perám?“ - nachádza odpoveď práve v tejto piesni, ktorá v jej prvej zbierke roztvárala zrak prameňu živej vody. *Lútosť* „za tým, čo nebolo a viac už nebude“, zaháňa tým, čo nikdy neprestane hľadať: „Z cesty je chodník čoraz užší. / Ja tiež ním tiahnem bohvie kam. / S pustou myslou a steskom v duši / prázdnotu v sebe zariekam, / bez Teba ju však nezaľuším - / a s ňou je človek strašne sám.“ (Nikdy Ťa neprestanem hľadať)

V tretej básnickej zbierke *Chystám Ti miesto* (2007) spoznáваме Evu Fordinálovú ako autorku, ktorá už naplno kotví v prístave jemnej duchovnej poetiky, pričom z nej vychádza nielen prosebný tón o Božiu pomoc, ale prekonáva aj ľady tvrdých priezračných primrazkov a chystá miesto vo svojej duši tomu, ktorý v jarnom raji začul jej volanie: „V deň, keď som volala, Ty začul si ma, / dodal si odvahy a sily mojej duši: / plniš ju hudbou, skončila sa zima, / od rána Tvoja neha melodicky prší.“ (Omilostenie)

Daná zbierka sa teda skladá z dvoch básnických cyklov - *Priezračné primrazky a Jarný raj* - kde dominujú najmä verše preniknuté Božou prítomnosťou, pričom dochádza k opätovnému vyjadrovaniu sa autorky prostredníctvom prírodných obrazov, ktoré Július Pašteka označil za „metaforické zrkadlo sveta i svojej duše.“ *Dôkazom tohto tvrdenia sú básne ako Iskriace ráno, kde „jediné, čo sneh nezavanie, / je cesta mojich ranných chvál, / že si mi dnešným mierom, Pane, / večerjšie smútky zasypal“,* alebo *prosiace verše Zdvihni ma, Pane, v ktorých prosí Boha a sňatie okov z jej duše, unavenej „ako Európa! / Som opäť dieťa šepkajúce Otcovi: / „Topánky ťažké - hopa!“*

V básňach Evy Fordinálovej nachádzame neustále hľadanie tepla, svetla a spásy v jej, ale i v našej snahe nasadnúť „na snežný čarodejný vlak, / s cieľovou stanicou Nebo, / opustím zemský zapadák / bez pasu, bez obáv, s Tebou.“ (Snežný sen) Taktiež autorkine poetické zákutia nás neúnavne presviedčajú o tom, čo veľmi pekne vystihol autor záložky: „Básnik Paul Verlaine povedal, že v jeho srdci sneží, autorka tejto zbierky by mohla povedať, že v jej srdci sneží i prší zároveň.“

JÁN GALLIK

Eva Fordinálová

Vôňa Záhoria

Srdce

Sami vždy nevieme, čo chceme:
ópium ciest, či pevný dom?
Z pohľadnic vábia cudzie zeme,
no srdce spieva o inom.

Čo všetko sa naň v svete zrieklo:
Benátky, Capri, Pompeje,
v parížskom nočnom metre peklo
a koniec každej nádeje,

zvädalo v Delfách pod olivou,
keď dozrieval vzduch nabielo,
však smäd si miazgou uhasilo
a nežnosťou sa zachvelo,

až opäť známy obraz stretlo,
čo rozoznel ho tisíckrát:
raže bežiacie prašným vetrom
záhorským vrškom na chrbát.

Veterná jar

Z prstov vetra hudba vzlietla.
Borom búri odkliata
organová toccata
plná zeleného svetla.

Vo vzduchu ňou prežiarenom
svieži mach nad stopy zím
vonia lanským malinčím
ako láska dávnym menom.

Kiežby som raz opäť stretla,
aj keď znova na svoj žiaľ,
oči chladné ako jar,
plné zeleného svetla...

Trpká romanca

Poprosila som večer, keď už kade -
tade chodí,
aby sa cestou, hoci prší, zastavil tu
pozrieť sa hore na poschodí
do svetielkujúceho prítmnia tvojho bytu.

Sleduje oknom, ako dumáš
(môcť tak vedieť, nad čím, nad kým?)
nedbá, že do nitky sa zmáča.
Po bielej tvári počítača
padajú v riadkoch čierne kvapky.

Nazerá cez záclony na text ponad
tvoje plece,
hľadá ti vo vedomí znak
po mojom mene:
na tejto adrese však nik nič o mne
vedieť nechce,
nikto si na mňa nespomenie.

Mlčanie

Krotká črieda vrškov medzi jesienkami
pokojne sa pasie, nedbá na bič dažďa.
Živicový vietor o tvár šúcha sa mi
ako šťastné psiča,
keď sa vracia gazda.

Na šípkovom kroví od chladu sa chvejú
červenkové perly, ktoré postrácala
sťahovavá jeseň k juhu od severu,
keď z jej rusých koní zastrela kraj para.

Sťahovavá jeseň, jasné dni a plány.
Ktovie, v ktorom konci sveta
spolu zmizli.
Načo ich tam hľadať!
Piesok vetrom hnany
ostro vybrúsi nám nepokoj v nich
v myslí.

Trpkosť

Slová dnes sucho šuštia -
zajtra ich víchor odvanie.
Ako hmla v húšti trstia
hustne nám v hrdlách mlčanie.

Nevravme dovidenia -
klamať si netreba:
nebudeš smútiť pre mňa,
ani ja pre teba.

Až v jarných spríškach zletí
krik divých kačíc do jelší,
možno, že napíšem ti...
O zimu budeš múdrejší.

Križovatka

Nech ťa mier sprevádza!
Bola som iba vlas,
plavý vlas na plášti,
skrútený prstienok.
Zajtra či pozajtra,
skrátka keď pride čas,
niekto ho zhrnie ti z pleca i z myšlienok.

Na východ, na západ,
na juh a na sever
vlak sa chystajú hoci sa podmráka.
Vezú nás, čaká nás každého iný smer,
len pieseň koľajníc všade je rovnaká.

Ďalej, než pamätám, odíď a nevráť sa!
Nech ťa žiaľ obide,
mier nech ťa sprevádza!

Poznanie

V mojich snoch už nie si!
Rozplynul sa dym.
Spriezračneli lesy
vetrom jesenným.

Moje sny a plány
vzlietli od teba
v štyri rôzne strany.
Želieť netreba.

Ilúzie zmizli,
už ma nezmámia.
Spriezračnelo v mysli
vetrom poznania.

Agáty

Agáty, agáty,
pri rodnej dedine!
Láska šla popri mne,
švihli len opraty.

Prešibla popri mne
briežkom, kde kvitol hloh.
Všetko raz na pieskoch
bez stopy pominie.

Kvet zreje do trpka,
v žiali mier premení.
Daždí sa k jeseni,
tá smútky odfúka.

Agáty, kotviace
v piesočných priesypkoch!
Ešte raz, nie viac,
ochutnať trpký hloh...

Krajina

Jarabie krovie v chotári:
hrdzavá liška sa ním mihla,
plameňom v pysku podpáli
krovie a túžbu vtáctva v krídlach.

Mňa taktiež, ryška, nešetri!
Nech spáli ma tvoj jazyk tenký,
v belasom chladnom povetrí
vznesiem sa ľahšia o myšlienky

a rozplyniem sa ako dym...
Keď jar dá nový život zemi,
potom sa opäť narodím
so srdcom čerstvo vykličným.

Jesienky

Na lúkach blčia fialové ohne,
v studenom slnku chvie sa les.
Zapni si plášť a nepremýšľaj o mne.
Prechladneš.

Vidíš, čo listov neposlaných
vykradol vietor z mojej hlavy -
koľko len prísah, odriekaní:
pár úsmevov nič nenapraví.

I smútky prejdú. To sa stáva,
pred tisíc rokmi ako dnes.
Zdvihni si golier, láska zimomravá,
bojím sa, že mi prechladneš.

Iba sny

Na východ od Karpát
cez dĺžku zelenú
ešte mi zopárkrát
sny rosou prebehnú

a sledia po meste,
keď nocou šumí dážď,
či v jeho šeleste
pokojne usínaš...

v snoch sa mi ešte cnie.
Ešte mi zopárkrát
nejeden prebehne
na východ od Karpát.

Spomienka

V jesenných sprškach bolo málo svetla,
všetko sa mieša: odchody aj návraty.
Už letka divých husí od severu vzlietla
a zem sa opäť k slnku chrptom obráti.

Čo tam z nášho rozhovoru...?
Vtáčie krídla, ktoré v hmlách dňa utonú.
Sťažka mával do priestoru -
do prázdna a nikomu.

Už smetiar vietor zmetá
zahodené lístky
a znudený dážď vyklopkáva
na odkvapy jesene.
Je po koncerte. Fine. Skončené.
Nik nie je vzdialenejší ako ten,
čo nám bol blízky.
Nuž s odvahou sa berme sami
v chladnú náruč jesene.

Minisonet

Až príde čas a vyberieš ma, Pane,
z môjho milovaného Záhoria
do svojej všemohúcej dlane,
vyprš naň z mojej duše
celé more pokoja,
miluj ho nežne - ako ja.

Do hĺbky zvona

Eva Fordinálová:
Vôňa Záhoria
Záhorské múzeum, Skalica 2008

Reedícia zbierky Vôňa Záhoria z roku 1997 je doplnená novým cyklom dvoch desiatok básní s názvom Trnavské zvony. Prvá časť tematicky zladených textov (rovnomená s názvom knihy) je presiaknutá hlbokým vzťahom a dôverným poznaním časti Slovenska, ktorá je autorkiným rodiskom a miestom kde žije. Prirodzený ľudský nepokoj a nejasné vábenie v každom z nás formuluje v dvojverší: (Sami vždy nevieme, čo chceme: Ópium ciest či pevný dom?) V tej istej básni ponúka jasnú odpoveď a ukazuje na cestu k svojmu domu, ktorú lemujú (raže bežiacie prašným vetrom záhorským vŕškom na chrbát).

Záhorie. Plné zvukov, živcového vetra nad (krotkou čriedou vŕškov medzi jesienkami), piesku, hlohu, agátov a trstiny. Prírodná scenéria sa prelína s láskou (chrobáčikom zakliatym do jantáru). Ozvena tohto citu ukrytá v spoločnej reči zvonov a borovic vytvára poetickú aj geografickú horizontálu: (Aj za Karpatmi šuští dážď? V Trnave šuští z všetkých veží). Horizontála je termínom aj v šachu. Spája polia ležiace v jednom smere. Dotýkajú sa stranami a spájajú pravý okraj šachovnice s ľavým. Podobne „kráľovskou hrou“ je i láska zjednocujúca ženský a mužský princíp ako najčastejšie a predsa vždy jedinečne prežívané úžasno. Fordinálovej žena sa vyznáva: (Však dnes ťa naliehavo chcem, tak, ako sochár dláto), jemne žiarli: (s kým sa dnes chystáš do divadla). Je dotknutá: (tie hlasy sľubujúce... vždy ma túžbou porania), zranená: (aj náš svet takto ostro rozkrojili) do takej hĺbky, že odchádza (na púť vyprosiť sa z lásky)... A potom milovaný muž nie je ani v snoch.

Podľa Miroslava Danaja „do stratena“ nebolí... Čas vie naozaj uchlácholiť a upokojiť. Ale dá sa vôbec odísť z územia vrelej náklonnosti k milovanej bytosti? - Napriek autorkinej otvorenosti láska zostáva vo Vóni Záhoria tajomstvom. Možno s nádychom nostalgie, určite nie zúfalstva a bezvýchodiskovosti. Hoci - (Už teda spolu nepôjdeme v hlahole zvonov pri hradbách). Žena v poézii E. Fordinálovej odtajňuje najtichšiu zvonohru. Tá je vo veršoch tušeným zvukom. Dotvára ich magickým vlnením, ktoré vnímame vnútorným sluchom. (Som tebou z tráum a samôť rozhršená Eva, placho sa vkrádam naspäť do raja). Substancia ľudskej lásky E. Fordinálovej získava nedefinovateľný rozmer. Je naplnením. Nie skratkou cez dotyk. Vertikálou k zánebiu, k duchovnosti, k posolstvu ukrytému v poslednej básni Odídem. (Zrkadlom Božím prejdem niekam / -len o vode a o chlebe- / čo bude napol Záhorie a napol zánebie. / A pred zrkadlom nechám / aj ilúzie o sebe, aj prázdno po tebe).

Nechcem sklznúť do kampanológie, iba upozorniť na časovú súvzťažnosť a podobnosť príbehu literárneho subjektu v zbierke Vôňa Záhoria a puknutého zvona sv. Barbora, ktorý v čase vydania zbierky Evy Fordinálovej po roztavení a preliatí do súčasnej podoby vrátili do kostola sv. Mikuláša v Trnave. O tomto meste sa autorka vyjadrila, že ho možno milovať ako bytosť. Jedným z dôvodov tohto vyznania môže byť aj v poézii naznačený ľubostný vzťah. V čitateľovi zostáva ako srdcom rozochvený kužel sv. Barbory - zvonu so zvukom znejúcim v najnižšej polohe so zapusteným smútkom no nie beznádejou.

ZLATA MATLÁKOVÁ

Chce Európa poznat' Slovensko a Slovákov?

Ako jeden z pamätníkov, ktorí s veľkým záujmom a mladistvým nadšením sledovali povojnové snaženia o prekonanie nepriateľských vzťahov medzi štátmi a národní nášho európskeho životného priestoru, a ktorý sa do tých snažení aj osobne aktívne zapojil, s podobným záujmom sledujem aj vývoj ich realizácie v súčasnej Európskej únii, ktorá sa časom rozšírila na najväčšiu časť európskeho kontinentu. Žil som v Taliansku, keď v roku 1949 vznikla Európska rada so sídlom v Strasburgu s uvedením „Dňa Európy“, v Belgicku som zažil zriadenie „Europa-Kolleg“ v Brugách, s ktorým som mal vedecké styky, ako aj postupnú realizáciu Parížskych dohôd o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ (EGKS), ktoré pôsobilo až do roku 2002. Žijúc v piatich rozličných európskych štátoch, zblízka som sledoval postupné zblížovanie sa a upevňovanie vzájomných vzťahov a zdokonaľovanie právnych väzieb a výkonných orgánov dnešného spoločenstva 27 štátov ako členov Európskej únie. Uvedomujem si, že patríť k záhadne privilegovanej generácii, ktorá bola svedkom a účastníkom takéhoto nenúteného a pokojného zjednocovacieho procesu veľkých spoločenských a politických útvarov, aký sotva možno nájsť v celých dejinách ľudstva. Osobne to pokladám za milosť a šťastie.

Napriek tomu, ba aj práve preto pozorne sledujem tento vo svojej podstate vysoko pozitívny vývoj, ktorý však, ako každé ľudské dielo, občas vykazuje aj určité nedostatky a chyby, ktoré ho môžu brzdiť, ba aj oslabovať a ohrozoť jeho budúcnosť. Preto by som rád aj verejne poukázal na niektoré skutočnosti, ktoré ma znepokojujú. Ide iste o sekundárne javy zdanielo zanedbateľnej dôležitosti. Ale dejiny národov a štátov nás učia, že neraz aj z nepatrných príčin môže vzniknúť veľké zlo.

Príležitosť na tieto pripomienky mi dáva kniha, ktorá sa na predobale predstavuje ako „Oficiálna učebnica histórie v zemích Evropskej únie“ a má názov: *Dějiny Evropy - Rozšířené vydání* (Praha, ARG, 2001). Dostal som ju ako dar z Prahy. Jej autorom je „Kolektív evropských historiků“ a z titulnej strany sa dozvedáme, že iniciátor diela bol Frédéric DELOUCHE, ktorý udáva ešte 14 spoluautorov. Z nich sú za Francúzsko s iniciátorom dvaja, za Poľsko tiež dvaja a po jednom sú v kolektíve zastúpené štáty: Dánsko, Česká Republika, Taliansko, Belgicko, Írsko, Grécko, Španielsko, Portugalsko, Holandsko, Nemecko a Veľká Británie.

Už pri otvorení knihy sa teda čitateľovi nanucuje otázka: Európska Únia (EÚ) sa skladá z 27 štátov. Prečo v autorskom kolektíve dva členské štáty majú po dvoch autoroch a ďalších 14 členských štátov EÚ - teda absolútna väčšina - nebolo vôbec zohľadnených pri plánovaní a realizovaní oficiálnej učebnice dejín vo všetkých krajinách EÚ? Pohotovú výhovorku, že vtedy ešte bolo iba 15 člen-

skej štátov EÚ, vôbec nie je presvedčivým argumentom, lebo EÚ bola od počiatku plánovaná na pridruženie všetkých európskych štátov a u mnohých z nich už bol v behu proces asociácie. Rada Európy už v roku 1995 mala 39 členov a v roku 1999 v Helsinkách odporúčala začať vyjednávania s Bulharskom, Lotyšskom, Litvou, Maltou, Rumunskom a Slovenskom. Navyše aj z tých vtedajších pätnástich členských štátov pri realizovaní učebnice neboli zohľadnené Fínsko a Luxembursko. Ale táto učebnica sa už v samom titule nazýva *Dejinami Európy*, a nie iba *Európskej únie*. Učebnice histórie sa predsa nemôžu meniť každý rok, ako to dokazuje aj toto druhé rozšírené vydanie, ktoré vyšlo až štyri roky po prvom, pôvodnom vydaní, ale ktoré sa obsahovo takmer v ničom nezmenilo. Šetriť na poli vedy a kultúry - čo je jednou z častejších sa prejavujúcich negatívnych charakteristík EÚ - sa nielen nevypláca, ale môže vyvolať aj značné nedorozumenia, nespokojnosť a protesty zo strany členských štátov.

S uspokojením môžeme konštatovať, že prvá časť knihy, od najstarších čias až po 16. - 17. storočie podáva žiakom stredných škôl dosť prehľadné a všeobecne dostačujúce poznatky, aby si mohli utvoriť obraz o vývoji ľudstva v priestore dnešnej Európy. Ilustrácie sú vhodne vybrané a graficky veľmi pekne reprodukovateľné. Podobne treba pochváliť aj výber a preklady ukážkových textov antických, klasických aj novších autorov. V niektorých podrobnejších otázkach sa však tam vyskytujú aj citlivé nepresnosti. Tak napríklad: Všetky mapky, týkajúce sa Rímskej ríše, zakresľujú ako jej hranicu v strednej Európe iba Dunaj. Ani v texte, ani graficky v mapových zobrazeniach nenachádzame žiadnu stopu o preniknutí rímskych légii ďaleko na sever od Dunaja: veď cisár-filozof Marcus Aurélius napísal svoje „Myšlienky pre seba samého“ pros to granóua - iuxta Gran flumen, teda na brehoch slovenského Hrona, ľavého prítoku Dunaja. A nápis na Trenčianskej skale bezpečne dokazuje, že v rokoch 179 - 180 veliteľ II. Pomocnej légie Marcus Valerius Maximianus prezimoval so svojimi vojakmi v Trenčíne (Laugaricio), kde o tom dal do skaly vytesať dnes už povestný nápis. Nuž a Trenčín sa nachádza dobrých sto kilometrov na sever od brehov Dunaja. Možno si to vysvetľovať aj tým, že Marcus Aurelius, ktorý plánoval rozšíriť územie Rímskej ríše až po hrebene Karpát zriadením dvoch nových provincií Marcomania a Sarmatia, už aj začal realizovať tento svoj plán. To sú fakty nielen lokálneho, ale aj európskeho významu.

Za druhý pozitívny a chvályhodný obsah tejto školskej príručky dejín Európy pokladám veľmi primeranú, obsažnú a v podstate presnú informáciu o náboženskej zložke historického diania v európskych krajinách. Z tejto informácie jednoznačne vyplýva, že kresťanstvo aspoň od 4. storo-

čia po Kristovi zohralo u všetkých národov európskeho priestoru prvoradú úlohu v ich nielen náboženských, ale aj politických, kultúrnych, hospodárskych, ba neraz aj vojenských dejinách. Kniha jasne a nepodvrátne dokazuje, že bez kresťanstva nie je možné pochopiť vývoj ľudstva európskeho priestoru až do najnovších čias. Ak však túto nad slnko jasnejšie dokázanú historickú skutočnosť porovnáme s tým, čo obsahuje veľká časť programových rozhodnutí Európskej únie a najmä skutočnosť, že sa jej terajšie vedenie neústupne priznáva k dogme ignorovať kresťanstvo až po zanovitý odpor aj proti vsunutiu do základnej zmluvy ústavnej povahy jediného slova, ktoré by naň pripomínalo, a to napriek nespočetným prejavom vôle najvyšších osobností a občianskych združení mnohých členských štátov - tak každému súdному človekovi to musí pripadať ako ťažko pochopiteľný paradox, ak nie priam zrada na duchovnej podstate Európy.

Ak sa potom pozastavíme nad niektorými jednotlivosťami, zisťujeme nedostatky a nepresnosti, ktoré nijako nemôžu byť prijateľné pre niektoré európske národy a členské štáty. Konkrétne Slovenská republika sa v celej knihe takmer vôbec neberie do úvahy. Pretože v knihe chýba potrebný dôkladný index, kto by sa chcel niečo dozvedieť o Slovensku, musel by pozorne prelistovať všetkých 416 strán. „Rejstřík“, ktorý sa nachádza na konci knihy (s. 414 - 416) sa obmedzuje na mená osôb a názvy niektorých miest. O národoch a štátoch sa z neho nič nedozvieme. Medzi týmito asi 1500 zaregistrovanými menami sa nachádzajú tri, ktoré majú vzťah k Slovensku: Dubček, Husák a Košice. Ak však otvoríme knihu na udaných stranách, zistíme, že spomenuté osoby sa vôbec neudávajú s vysloveným vzťahom ku Slovensku, ale iba v súvislosti s Československom:

„V Československu (...) Do čela strany se dostal komunistický reformátor Alexander Dubček a lidé v něm začali věřit v „socialismus s lidskou tváří“ (s. 368)

Kresba: Andrej Mišanek

- „Bez proliti kapky krve byl rychle svržen režim prezidenta Husáka, který byl nastolen po sovětské invazi v roce 1968.“ (s. 391)

- „Košickou smlouvou se obě země spojily.“ (s. 175). Išlo o spojenie Poľska s Litvou v roku 1386, v ktorom Slovensko nehralo žiadnu úlohu.

Kto sa teda orientuje podľa indexu, o Slovensku tam nenájde absolútne nič.

Napriek tomu, listovaním v knihe sa mi podarilo nájsť výraz „Slovensko“ v „okienku“, ktoré obsahuje zoznam členských štátov v Rade Európy (s. 21), ako aj na niektorých z novších mapiek Európskych krajín. Ale na jednej z prvých takýchto mapiek, „Evropské jazyky“ (s. 13) na území Slovenska označeného SLOVENŠTINA celý juh s Nitrianskom až takmer do polovice územia na sever, je farbou pričlenený k územiu Maďarska, označenému MAĎARŠTINA. V texte na tej istej strane sa spomína aj Slovensko vo vete: „Němčina se v rámci habsburské monarchie prosadila v úřednických vrstvách a v císařské armádě v Čechách, na Moravě, na Slovensku, v Slovinsku a Chorvatsku.“

Nakoniec som našiel ešte vetu:

- „Dne 1. ledna 1993 se Československá federace přátelskou cestou rozštěpila na dva svrchované státy Českou republiku a Slovensko.“

(s. 394 - ale prečo nezaregistrovali a aj úradný názov Slovenská republika?) To je však naozaj asi všetko. Myslím, že na dobrú oficiálnu učebnicu histórie v európskych krajinách je to žalostne málo.

No ani Česi a Česko nie sú na tom oveľa lepšie. Nachádza sa tam jeden odkaz na E. Beneša, jeden na Jana Masaryka, jeden na Gottwalda a Novotného. Ale o zakladateľoch Česko-Slovenskej republiky T.G. Masarykovi a M. R. Štefánikovi nie je tam ani najmenšia zmienka.

Vieme, že prvé vydanie tejto školskej príručky pre žiakov európskych škôl bolo preložené do slovenčiny a obsahovalo osobitnú prílohu, v ktorej sa autor snažil doplniť to, čo tam o Slovensku a Slovákoch chýbalo.

Tu však nejde o to, čo sa bude vyučovať v našich slovenských školách - tvoríme niečo viac ako jedno percento populácie EÚ - ale ide o to, či a čo sa dozvie 99 % žiakov európskych škôl o našom národe a jeho štáte Slovenskej republike. Na tomto by malo záležať našim politickým predstaviteľom a vládnym činiteľom tak v Bratislave ako aj v Bruseli. Lebo naše príslovie hovorí, že nemému dieťaťu ani vlastná mať nerozumie.

MILAN S. ĎURICA

M. Eliáš - Š. Haviar:

Zlatá kniha

Maticie slovenskej.

- *Martin: Vydavateľstvo Maticie slovenskej, 2008.*

V slnečných augustových dňoch r. 2008 sa v Martine zišli čelní predstavitelia slovenského politického a kultúrneho života, matiční priaznivci z celého Slovenska, krajanovia Európy i spoza Atlantiku, ako aj stúpeniaci národnej myšlienky na oslavách 145. výročia vzniku Maticie slovenskej.

Matičné slávnosti v srdci Turca sa vydarili. Niesli sa v celonárodnom a všeslovenskom duchu. Bohatý a kvalitný program MMS začal prezentáciou Zlatej knihy Maticie slovenskej. Novú publikáciu o najstaršej vedeckej a kultúrnej ustanovni Slovákov na knižný trh slávnostne uviedol podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič symbolicky - daždňom lipových kvetov.

Matica slovenská je naša národná i štátna história, v matičných dejinách sa odrážajú mnohé spoločenské pohyby na Slovensku. Súvislosti vývoja v Matici a priebeh, kvalita i tempo slovenského národného i štátneho diania sú evidentné. Matica už od zrodu zhromažďovala knižné zbierky, vzácne rukopisné pozostalosti, korešpondencie, literárne práce, biografické, obrazové i ďalšie dokumenty slovenskej literatúry a kultúry. Je to zrkadlo národa. Cenné sú aj dokumenty z dejín Maticie - bohatá korešpondencia a materiály z okruhu jej vedeckej, vydavateľskej, kultúrnej a osvetovej práce. Vytváranie optimálnych možností a predpokladov na ochranu a využívanie pamäti národa v Matici slovenskej od polovice 60. rokov do konca 90. rokov nerozlučne spájame s menom Michala Eliáša (1934).

Literárny historik, archivár, múzejník, editor a popularizátor slovenskej kultúrnej i literárnej minulosti sa vo svojom bádaní orientuje na staršiu slovenskú literatúru, národné dejiny Slovákov a slovenskú problematiku. Vydal pramenné dokumenty neznámych autorov Jána Ignatyho i Petra Benického, Kratochvíľne historiky - antológiu staršieho slovenského humoru, neznáme cestopisy štúrovcov Púť po otčine a iné diela. Na vydanie pripravil Listy Jána Francisciho, štúdie Jozefa Škulčetyho, dokumenty memorandového zhromaždenia Z prameňov národa a cenné materiály z prvej SNR. Rodisku - Veľčiciam venoval viaceré knihy, na ktorých má rozhodujúci autorský podiel. Zostavil a vydal publikácie z histórie Martina - Martiniáda a Martin v slovenských dejinách.

Eliášov prínos k výskumu a popularizácii matičných dejín je zrejvý. Odráža sa v populárnych a pramenné fundovaných štúdiách, literárno-hudobných pásmach a publikáciách. S Vojtechom Šarluškom pripravil knihu *Národná svetlica: Výber dokumentov k dejinám Maticie slovenskej* (1988). Slovenské maticie v minulosti i prítomnosti priblížil dielom *Maticie slovenských národov* (1996). S Tomášom Winklerom je hlavným autorom a zostavovateľom rozsiahlych vedec-

kých matičných dejín, ktoré vyšli r. 2003 pod názvom Matica slovenská: Dejiny a prítomnosť.

Stoštyridsaťpäť rokov ochrankyne slovenského národa doma i vo svete si uctil Zlatou knihou Matice slovenskej. Vytvoril ju so Štefanom Haviarom (1949), spisovateľom, zástupcom šéfredaktora Slovenských pohľadov, predtým dlhoročným šéfredaktorom časopisu Slovensko, ktorý redakčne pripravil do tlače okolo 40 knižných titulov (o i. v r. 1988 s Ivanom Kučmom aj monografiu o Matici slovenskej V pamäti národa).

Pri tvorbe Zlatej knihy Matice Michal Eliáš a Štefan Haviar vy-

Spoločenská a politická situácia po r. 1989 značne pohlala aj matičným životom. Aktivizovala sa činnosť stálych pracovísk a členskej základne. Oživotvorená Matica ako jedna z prvých verejne vystúpila za dodržiavanie ľudských práv a slobôd a podporovala právo národov na sebaurčenie, čo smerovalo k vytvoreniu vlastného štátu Slovákov. Vznik samostatnej Slovenskej republiky zavrátil dlhú matičnú púť za slovenskou národnou identitou. Na pôde Matice sa potom odohrávali viaceré aktivity, ktoré podporovali kroky mladej republiky na ceste vlastnej štátnosti.

Matica slovenská bola začas na

Pútavá prehliadka matičných dejín

chádzali z pomerne bohatej literatúry, ktorá o nej existuje. Periodické medzníky publikácie sú takmer identické s našimi národnými dejinami. Veď, ako to r. 1992 napísal v úvode knihy Tomáša Winklera Vrastanie do času Jozef Markuš: „Ako sa darilo Matici, tak sa darilo národu, nakoľko bola slobodná Matica, natoľko bol slobodný národ, aj celé Slovensko“.

V slovenských dejinách roky 1863 - 75 označujeme ako matičné obdobie, nazvané podľa čias jestvovania Matice slovenskej ako prvej a zároveň jedinej celonárodnej kultúrnej, osvetovej a vedeckej ustanovizne. Prioritou Matice sa od jej ustanovenia stala vedeckovýskumná činnosť a jej prezentácia. Pre Slovákov bola vtedy akadémiou, knižnicou, múzeom, kultúrnym i literárnym ústredím a vydavateľstvom. Zjednocovala dovtedy konfesionálne rozdelený národ a viedla ho k národnému uvedomeniu. Bola symbolom slovenského národa a jeho existencie. V roku 1875 uhorská vláda Maticu slovenskú zrušila.

Až po vzniku Č-SR a po obnovení Matice slovenskej (1919) boli vytvorené vhodné podmienky pre organizáciu vedeckého života na matičnej pôde. Matica vo vedeckých odboroch združovala elitu z oblasti jazykovedy, historiografie, literárnej histórie, národopisu, filozofie, sociológie, ako aj prírodných vied. Normovala slovenský spisovný jazyk. Bola najväčším slovenským vydavateľstvom s vlastnou polygrafickou základňou. Rozvíjala bohatú osvetovú činnosť nielen na Slovensku, ale aj medzi krajanmi v Európe a Amerike. Skutočný rozmach Matice nastal v 30. - 40. rokoch, keď sa okolo nej združili vynikajúci dejatelia, na čele s Jozefom Čigerom Hronským. Nástup komunistického režimu po roku 1948 znamenal jej poštátnenie a oklieštenie funkcií na rolu národnej knižnice a literárneho archívu.

K istému oživeniu Matice slovenskej došlo v 60. rokoch. Jej práca sa znova naplno rozbehla v roku 1968. Opäť sa v nej obnovila členská základňa, vlastivedná, umelecká a osvetová činnosť. Bezvýhradne podporovala demokratizačný proces a federatívne usporiadanie Česko - Slovenska. Normalizačný proces však Maticu a jej činiteľov postihol veľmi tvrdo.

KAROL PETROVSKÝ

Rudolf Dobiáš:
Znovuzrodenie
Vydavateľstvo
Michala Vaška
Prešov 2007

Najnovšie dielo spisovateľa Rudolfa Dobiáša je vlastne súbor ôsmich noviel zo života ľudí, poznačených temnou érou nedávnych desaťročí vlády krutého násilia, ktorá sa bolestne, až tragicky prejavila na ich vyvíjajúcich sa životných osudoch. Kniha je zároveň o vzťahoch medzi ľuďmi, v ktorých dominujú prejavy ľudských citov, najmä láska a odpúšťanie, ale i uvedenie si pocitu ukrivdenia, ktoré vyvoláva presvedčenie o potrebe nezabúdať na prežitú zlo, spôsobené ľuďmi bez charakteru a svedomia. Ide o pohľady človeka, ktorý na vlastnej koži zažil traumy ponížovania a útlaku práve v čase svojej mladosti, keď sa mladý človek naplňa životnými ideálmi a očakáva ich splnenie. Namiesto ich naplnenia dochádza ku krutej dezilúzii o ľuďoch a motívoch ich nepochopiteľného konania v rámci istého systému, ktorý je riadený a organizovaný ľuďmi, bažiacimi po moci, maskovanej do fráz o pokroku a spravodlivosti.

Po prečítaní týchto emotívne ladených noviel v človekovi vzniká presvedčenie, že v danom prípade ide o dielo so silným sociálnym akcentom, na spôsob písania a stvárnenia životných osudov podľa vzoru Alexandra Solženicyna v našich slovenských podmienkach. Nie vždy nesú pečať správania sa strojcov „lepších zajtraškov“, ale vo všetkých priamo či nepriamo cítiť dusnú atmosféru tejto éry i jej dôsledkov, ktorá sa stratila do prepadliska dejín a zanechala smutnú príchuť návykov a tiesne vo vedomí a konaní ľudí. Teda medzi príbehmi noviel sú aj také, ktoré nie sú priamo poznačené správaním sa ľudí za totality, strácajúci ľudský rozmer z titulu nadradenosti a moci, ale sú tam aj také príbehy, ktoré sú akoby dedičstvom konania ľudí predchádzajúcej doby intolerancie a necitlivého prístupu k ľuďom dneška.

Dielo možno rozdeliť do troch typov noviel. Prvý typ predstavujú príbehy zo života, z ktorých mrazivo dýcha éra duchovného a fyzického útlaku vtedajšej moci. K takým patrí predovšetkým novela Znovuzrodenie, podľa ktorej autor nazval celú knihu. Je to skutočne solženicynovský príbeh človeka v gulagoch na našom území, kde je veľmi sugestivným spôsobom vyrozprávaný osud jedného príslušníka armády, ktorý sa ocitá v pazúroch všemocnej štátnej bezpečnosti. Počas vyšetrovacej väzby zažije na sebe neuveriteľne kruté metódy, založené na experimentálnom využívaní elektrickej energie, vedenej do medených plechov, zabudovaných do múrov väznice. Vyšetrovaný, na základe vyfabrikovaných obvinení, je donútený podpísať akékoľvek priznanie pri strate vedomia vlastnej identity, pod vplyvom elektrických šokov, meniac sa na bezduchú, ľahko ovládateľnú

bytosť. V podobnom duchu je spracovaná novela Prvá láska, kde je emotívne podaný príbeh dievčaťa, ktoré pod tlakom neustáleho prenasledovania rodiny sa rozhodne utiecť za hranice a pri úteku je smrteľne zranená skupinou pohraničnej stráže, v ktorej sa nachádza i jej obdivovateľ. Ten zo zármutku nad jej smrťou, pri ktorej nechtiac asistoval, dezertuje od vojska a podarí sa mu utiecť do cudziny. Po rokoch, už ako americký občan, ešte za totality, sa vracia do-

Recenzia

mov a chce sa na jej hrobe zastaviť. Jeho bývalý spoločník z pohraničnej stráže, taktiež účastník tragickej udalosti s dievčaťom, zahlási jeho prítomnosť na polícii, a tá ho ako dezertéra dostane do väzenia. Po intervenciách amerického veľvyslanectva sa mu podarí po viacerých rokoch väzenia dostať k rodine v USA. V roku 1989 sa opäť vracia do vlasti a je strašne prekvapený, že jeho udavač v rodnom meste vystupuje na volebnom zhromaždení v úlohe demokrata a kandidáta za poslanca. S odporom v srdci a s pietnou spomienkou na svoju prvú lásku definitívne odchádza do cudziny a čitateľ plne rozumie jeho pohnútkam.

Druhý typ je o mravných dôsledkoch nesprávnej výchovy v totalitnom režime, ktorá vyúsťuje do ponížovania a šikanovania ľudí iného svetonázoru než je uznávaný a podporovaný socialistickým zriadením. Takou novelou je príbeh Chlapec za oknom, ktorý opisuje „prerod“ chlapca na uvedomelého udavača tajných schôdzí mladých seminaristov pod vplyvom nekritickej lásky a obdivu k svojmu otcovi, oddanému funkcionárovi vládnucej strany, ktorého vplyvu chlapec podlieha, i keď jeho matka je veriaci žena. Až po vykonaní odporného činu udavačstva, pod vplyvom matky, spoznáva svoj omyl. Príklad je ako vystrihnutý zo života z nedávnej minulosti, keď náš naivný človek, veriac, že slúži dobrej veci, sa zrazu ocitá na druhej strane barikády života, údajne zasvätenej boju za lepší zajtrašok bez triednych nepriateľov a vykorisťovania. Do tejto skupiny príbehov možno zaradiť aj novelu Klavír, kde autor naráža na dôsledky pôsobenia totalitného režimu, ktorý svojimi represívnymi opatreniami spôsobil následnú traumu a bolesť ľuďom z núteného vyst'ahovania sa z domova pre obyvniehu z triedneho nepriateľstva. Ťarchu následkov nesú, paradoxne, obidve strany ako ťažký balvan spôsobenej krivdy, ale najmä postihnutá rodina bez možnosti, ako to napraviť.

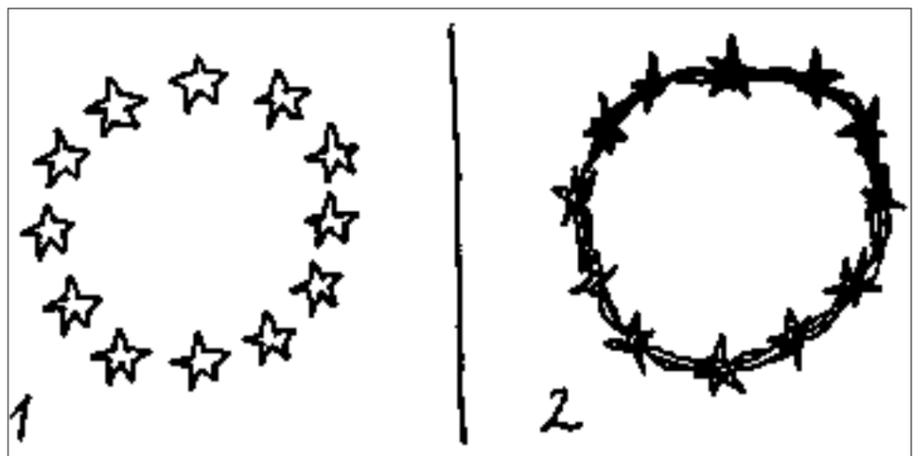
Do tretieho typu možno zaradiť všetky ostatné novely, ktorých spoločným znakom je strata úcty človeka k človeku a odmietania všeobecne platných princípov mravnosti. Takým príbehom je novela Múr, ktorý popravili ako prejav sebeckta a necitlivosti voči blížnemu v susedskom spore o úzky pásik pozemku, na ktorom bol neúmyselne postavený hraničný múrik. V novele Jozefove nové šaty je zobrazená strata zmyslu života staršieho človeka, keď ho proti jeho vôli odvezú do domu dôchodcov, kde má prežiť zvyšok života po smrti milovanej ženy, odpútaný od všetkého, čo mal v živote rád. Veľmi emotívne pôsobí na čitateľa novela Cesta v hlbokom snehu, ktorá približuje smutný osud jedného introvertného chlapca, ktorý v afekte zabije sekerou dvoch spoločníkov, ktorí ho oklamali, dávali mu pocit menejcnosti a vedome ho okradli. V príbehu autor sugestívne vykreslil celú vnútornú traumu takého človeka, ktorý po prepustení z dlhého väzenia nemá kam ísť, pretože všetci ho odsúdili, vrátane vlastnej matky, ktorá ho ani raz neprišla pozrieť do väzenia. Je úplne bezradný a pomýšľa na samovraždu. Príbeh končí traumou matky, ktorej oznámili prepustenie syna z väzenia, a tá sa bojí jeho návratu. Výsledkom je nedopovedaný príbeh o príchode syna v snehu, ktorému má pomôcť svojim súcitom z najväčšej biedy.

Knižku doplnia novela Bosý anjel, ktorá opisuje príbeh dieťaťa, ako nešťastne môže skončiť jeho túžba po niečom, čo je nad dosah možností ju naplniť.

Pútavý štýl, voľba výrazových prostriedkov a zaujímavé podanie jednotlivých príbehov s psychologickou analýzou konania osôb, jednoznačne ukazujú, že autor diela je skutočne majstrom pera. V dramatickom podaní jednotlivých príbehov je cítiť hlbokú spoluúčasť tvorcu, ktorý sa vie vžiť do tragickej úlohy postáv noviel, keďže sám zažil strastiplný osud väzňa. Bolo to v čase najväčšieho rozletu síl mladosti, keď namiesto naplnenia životných túžob a snov musel niesť ťažký údel väzňa v jáchymovských baniach a zažívať stupidnosť väzenských dozorcov. Celou knižkou sa vinie ako zlatá niť súcit a vnášanie nádeje pre ponížovaných a utláčaných.

Knižku noviel popredného spisovateľa a básnika Rudolfa Dobiáša možno len odporúčať každému, kto chce poznať život a problémy, s ktorými sa musí vyrovnávať dnes už pomaly odchádzajúca generácia. Dal by Boh, že by už nikdy dnešní ľudia nemuseli niesť takú ťarchu nenaplnených nádejí a života, ako to bolo len v nie tak dávnej minulosti.

PAVOL KALINAY

Kresba: Andrej Mišanek

Výchova k „byt“

Školstvo v tieni ekonomiky a politiky

(Dokončenie z 1. strany)

Náboženkosť sa považuje za niečo, čo do súčasného života nepatrí. Pritom tieto dva dôležité inštitúty, odjakživa pomáhajúce človeku presnejšie určiť procesy vo vzťahu k výsledku, sa viac-menej odpísali.

V najširšom slova zmysle náboženkosť udržuje záujem o atribúty bytia, akými je dobro, pravda a krása. Namiesto toho pozorujeme, ako sa telo predstavuje ako hlavný nositeľ ľudskej subjektivity a osobného. Táto nová štandardizácia človeka sa predraďuje hodnotám.

Tlak ekonomiky na školu, ako mimovoľný vplyv na kurikulum, sťažuje škole, ak nie znemožňuje, aby vyriešila jeden zo svojich súčasných podstatných problémov. Na jednej strane má škola pripravovať žiaka pre systémy civilizácie, aby boli funkčné, aby bola dobrá príprava na ich udržovanie. Aby absolvent vedel splniť ich štandard a normy. Korešponduje to s tým, čomu sa hovorí poznatková spoločnosť.

Na druhej strane má vychovávať žiaka k tomu, aby sa vedel emancipovať od týchto systémov v prospech univerzálnych hodnôt osobného života a kultúry. Systém nemá bytie, iba človek. Systém funguje, človek existuje - bytuje. Škola má učiť rozlišovať medzi systémom a vlastným bytím. Výchova a sebavýchova prináležia k bytiu. Zaujímanie atribúmi bytia, akými sú dobro, pravda a krása. Tému bytia v edukácii uvádza v pedagogike napríklad Š. Švec v štúdiu Učiť sa byť a uspieť. Tému považuje za dôležitú pre zmysel výchovy. Píše, že naučiť sa byť je ontologickým zmyslom učenia (sa). V Česku sa k tejto téme vyjadruje L. Ries. Píše, že status verejných škôl je ovplyvňovaný ekonomizmom a technokratickým vedomím v mocensko-politických inštitúciách. Redukuje sa takto edukácia, konkrétne jej etickoexistenčná stránka.

Treba nanovo nastoliť otázku, čo je to rozvoj spoločnosti. Aké sú jeho kritériá. Dôležitý zdroj možných korekcií sa vidí v personalizme. L. Ries má na mysli personalizmus M. Bubera s jeho vzťahom Ja - Ty oproti spredmetneniu človeka vo vzťahu Ja a Ono. Dôležitým indikátorom, či ekonomizmus nepohltil ľudské bytie v školstve, je prítomnosť, či neprítomnosť pomáhajúcich profesií, akými je poradenstvo. Alebo školská psychológia. V dizertačnej práci G. Leskovjanskej sa zisťuje, že učiteľ sa dožaduje konzultatívnych možností so školským psychológom v konkrétnom čase, keď rieši nejaký problém. V minulom volebnom období, za pôsobenia prednostovania osoby, ktorá bola nominovaná stranou, ktorá má v názve aj kresťanstvo, došlo k vystáhovaniu známej poradenskej inštitúcie v Košiciach. V dôležitom centre vzdelávania, z budovy, ktorá bola postavená pre poradenské účely so zreteľom na to, aby bola cvičným pracoviskom pre pomáhajúce profesie. Poradcov, školských psychológov, sociálnych pracovníkov. Do priestorov sa nasaňoval Krajský školský úrad. Na intervenciu Slovenskej psychologičkej spoločnosti ostalo poradenstvo na jednom poschodí. Ale aj odtiaľ v súčasnosti musí odísť.

Nie je to signál, že „fungovanie“ regionálneho školského systému pohlcuje „bytie“ ako zmysel výchovy? Že ekonomizmus ako tiež zneprehľadňuje procesy?

Dôležitým aspektom emancipácie človeka od systémov, ktoré užíva, je aj náboženstvo a vedomie osobného Boha. Vedomie osobnej zodpovednosti za svoj život v intencii kresťanstva. Skryté, alebo aj verejné napádanie kresťanstva indukuje falošné vedomie vlastného života a ohrozuje vývoj. Na tento problém, ktorý sa prehladá opakovane poukazujeme.

Napríklad I. Mucha vo svojej knihe Symbole jednanja, píše, že štandardy a normy systémov, ktoré človek vytvoril, aby pomáhali riešiť problémy, ktoré by sám nezvládol, sa predraďujú hodnotám. Toto je, myslím si, aj edukačne dôležitá. Pretože ako uvádza I. Mucha, takto sa zužujú možnosti konania človeka a obmedzujú jeho rozvoj. Tomu by sa malo predísť spoločnosť, ktorá by sa mala nazvať hodnotami zainteresovaná spoločnosť. Takže ak hovorí o tom, akú spoločnosť chceme mať, mala by to byť poznatková spoločnosť zainteresovaná hodnotami.

Spoločnosť, ktorá sa vyvíja iba ako poznatková, a nie aj zainteresovaná hodnotami, podlieha falošným východiskám, napríklad: Peniaze môžu zabrániť korupčným správaniu. Teda hocikto môže zastávať vysokú funkciu, len nech je dobre zaplatený. Vlastníctvo je posvätné, teda každý s ním môže robiť čo chce. Encyklika Jána Pavla II.: Centesimus Annus uvádza, že vlastníctvo má byť užívané tak, aby mali z toho ošoh aj iní. Píše sa, že človek „nemá tieto statky vlastniť iba tak, akoby boli iba jeho, ale tiež ako spoločné, a to v tom zmysle, aby boli nielen na jeho prospech, ale aj na prospech druhých“. Na inom mieste sa píše, že základom bohatstva moderných spoločností je schopnosť včas rozpoznáť potreby ostatných ľudí a kombinácia najvďonejších výrobných prostriedkov na ich uspokojenie. Práca má ústredné postavenie. Konceptuálne je problém riešený, ale chýba aplikačná iniciatíva. Ostáva sa na zjednodušenej predstave súperiencia v duchu spencerovského evolucionizmu.

Nie osobnostné zainteresovanie na vývoji, ale človek ako produkt neosobného vývoja. Akoby sa tieto dve vývojové sily vylučovali. Riešenie je aj v iniciatívach človeka s jeho komplexným antropologickým určením aj v kontextoch vzťahu činnosti a bytia. Nielen činnosti a vonkajšieho sveta ako produktu evolúcie. Zrejme aj tu má svoj pôvod tvrdenie, že procesy nás nezaujímajú, dôležitý je iba výsledok.

O roku 1989 sa ironicky hovorí ako o majetkovom prevrate. Mnohé javy po roku 1989 sú nehodné obeťou komunizmu. Pojem verejnosti ako dôležitá kategória demokracie sa zužuje na to, že správne je to, čo robí väčšina ľudí. Teda štatistický priemer namiesto hodnôt. Hostilita určitých elit smerom ku kresťanstvu spôsobuje, že sa oslabuje dominantná kultúra, ktorá má kresťanské základy a ktorá môže sprostredkovať porozumenie medzi subkultúrami. Spoločnosť sa rozpadá všetkým lobistických skupín a vo vývoji prestávajú platiť idey ako vodidlá. Presadzuje sa praktickizmus, ktorý sa opiera o okrídlenú frázu „trh tu vyrieši“. Alebo „aj vo svete je to tak“. Chýba dominantná kultúra, ktorá by zjednocovala jednotlivé subkultúry spoločnosti. Nanucuje sa akýsi nihilistický podfuk. Neustáleho vzniku a zániku štruktúr civilizácie v evolučnom virvare, kde za máločo je kto zodpovedný. Dôležitý je iba výsledok, meraný peňažným ziskom, nie proces a proces, to je namáhavá starostlivosť o „verejnosť“, ako spôsob žiť život nielen pre seba, ale aj pre iného.

Tu je už kolaps. Ten vrhá tieň na školu. V škole je dôležitý poznať procesy, ktorými sa žiak učí, nielen výsledok. Poznať proces, ktorý umožňuje, aby žiak prijal nejakú pravdu o sebe. Poznať proces, ktorým si žiak chce vytvoriť pozíciu v triede, čo symbolizuje pozíciu v živote. Táto nekultúrnosť, ktorú žijeme po páde komunizmu, je zakryvaná argumentom „padol komunizmus“. Treba pomenovať obsah tejto nekultúrnosti a ten je práve v tom, že sa akceptovalo tvrdenie: nezáleží na procesoch, iba na výsledku.

Komunizmus nepoznal medzi generáčnu spravodlivosť. Bez váhania bol schopný obetovať celé generácie pre iluzívnu víziu svetlejších budúcností. Žiaľ, aj transformačný proces po roku 1989 pokojne prijal víziu, že je možné obetovať nejakú tú generáciu pre lepšiu budúcnosť, prosperitu. Lenže obetovaná generácia, to sú rodiny a výchovná situácia v nich, aj to je jeden z tieňov ekonomiky na školstvo. Nejedem školský úradník, pôvodným povoláním pedagóg, zaprel v sebe svoje povolanie a stal sa vymáhačom nemilosrdných ekonomických represívnych opatrení. Akoby školstvo bolo tou hlavnou dieťou, kadial' uniká blahobyť. Radoví daňoví úradníci si pošepky hovoria o tých dieťach, kadial' unikajú peniaze. Sú tu aj pestované diery v zákone. Neprimerané spolitizovanie verejného života na úkor od-

bornosti. To, čo robila predtým tá jedna jediná, teraz veru neraz robia viaceré strany, keď nekompetentných udržiavajú a dosadzujú do funkcií. Za akési vernostné. Jedna vládna garnitúra za druhou nasadzujú svojich predstaviteľov na dôležité inštitúcie, najmä daňové, a tie nebudú potom nezávislé, funkčné. Ekonomika indukuje svoj problém škole. Tým problémom je, že sa podriadila štandardom a normám systémov a stratila z dohľadu hodnoty.

Od školy chce, aby produkovala odborníkov civilizáčnych systémov, čo môže byť jednou z jej úloh, ale nie ako živé súčiastky týchto systémov. Systém nemá bytie. Iba človek má bytie. Žije svoje bytie, systém iba funguje. A to je rozdiel. Akoby byť odborníkom vylučovalo možnosť byť osobnosťou. Preto je vážnu chybou hovoriť iba o poznatkovej spoločnosti. Treba hovoriť aj o spoločnosti zainteresovanej hodnotami a ľudským rozvojom. Tak rozvojom na celoživotnej ceste človeka, ako aj rozvojom spoločnosti.

Tiene politiky

Je otázka, ako je v týchto problémoch zorientovaná samotná politika. Navyiac v našich podmienkach po totalite sa ťažko tvoria jej základné prúdy. Pokúsme sa poukázať na niektoré súvislosti a ich možné tieň na školu.

Štruktúra politického spektra sa zvykne vyjadrovať istými štandardnými stranami, ktoré sú čitateľné svojim založením. Vo vzťahu k školstvu majú svoje špecifiká, ktorými aspirujú pomáhať, ale majú aj svoje podprahové, menej uvedomované aspekty, ktorých efekt nemusí byť kladný. Môže tieniť na školu.

Konzervatizmus zdôrazňuje ohrozenia človeka, ktoré pretrvávajú a prekrútenie, ktorých sa mu nevyplatilo. Staví aj na reflektovaní skúseností so zlom. Obraňuje tradičné hodnoty, medzi ktoré patrí aj vzdelávanie. Konzervatizmus zdôrazňuje akademickú stránku vzdelávania. Kladie sa dôraz na tradíciu. V tom môže byť prínosný. Je tu snaha vybudovať solídne inštitúcie školy, ale môže sa prehliahať ľudská subjektivita. Kladie sa dôraz na objektivizované konanie, normatívne podložené, štandardizované. Kladie sa dôraz na výsledok. Ako proces je dominantná sebadisciplína. Činnosť sa chápe ako prísne determinovaná pravidlami a je riziko formalizmu. Podvedome tu môže byť obava zo zlyhania ľudského činiteľa, a preto sa môže enormne zdôrazňovať výberovosť. Výkonosť. Škola môže skončiť ako iba selektívna.

Na rozdiely medzi selektívnou a rozvíjajúcou školou poukázal Amonašvili gruzínsky psychológ. Selektívna škola hľadá chyby, rozvíjajúca škola učí žiaka poučiť sa z chyby. Selektívna škola kontroluje žiaka, čo sa ešte nenaučil, rozvíjajúca škola sa zaujíma, či našli zodpovedajúce cesty k žiakovi. V selektívnej škole je záujem iba o nájdenie najvýkonnejších, v rozvíjajúcej škole ide o každého žiaka. Konzervatívne strany môžu preferovať špičkové školstvo, pričom ho stotožnia s nadanými. Školský systém sa môže triedne rozvrstviť pre bohatých a chudobných. Pre tých prvých elita, pre tých druhých zvyšok. Vo vzťahu k spoločnosti je človek vídený ako večný dlžník. Ale nie je špičková škola, ktorá je tak zorganizovaná, že vychováva a vzdeláva dobrých majstrov, teda SOU? Zanedbanie tejto oblasti pocítujeme v súčasnosti ako nedostatok majstrov, remeselníkov, oslabenie jednej významnej tradície v nie jednom regióne Slovenska. V rozvoji môžu preferovať stálosť a prehliahať potrebu dynamiky. Môžu zdôrazňovať hodnoty, ale nie dynamiku ich fungovania. Napríklad byť základom pre vzťahy, kreovať prosociálne postoje, učiť človeka pracovať s chybou, učiť ho rozvíjať v sebakorektívnu skúsenosť.

Liberálne strany sa spoliehajú iba na individuum a jeho záujem oslobodiť sa z rôznych determinácií. Majú snahu vzbudiť u človeka iniciatívu. Konanie je tu chápa-

né ako slobodné v tom, že nie je determinované ničím, iba samo sebou. Ideál je neohraničenosť, ale dôsledkom môže byť relativizácia hodnôt a bagatelizovanie problémov. Konanie sa chápe ako prvá a posledná príčina. Človek ako prvá príčina konania. Miera všetkých vecí. Potom štatistický priemer ako miera správneho. To, čo robí väčšina, je prirodzené. Preto tento prúd politiky nemusí byť spriatelnený s náboženstvom, ktoré mieru vecí človeka vidí v hodnotách, ktoré sú dané. Hodnoty sa chápu viac-menej ako človekom tvorené. Je tu riziko, že mierou morálneho bude štatistický priemer. Budú sa takto nahrádzať hodnoty. Predpokladá sa záujem u každého maximalizovať svoju životnú možnosť. Činnosť vnímajú ako otvárajúcu všetky možnosti. Ignoruje sa, že samo konanie nemožno uzavrieť do jeho produktov. Má tendenciu, ako na to poukazuje v analýze konania M. Blondel, transcendovať. Preto môžu z tejto skúsenosti uniknúť do extrémov, luxusu, nadsadených záverov, nápadných štýlov života.

V školstve môžu preferovať maximálnu deinštitucionalizáciu, až za hranice únosnosti. Tento smer môže byť dobrý pri búraní, ale ťažkosť môžu byť pri stavaní niečoho. Môžu prehliahať vývojové obdobia v živote človeka. Zanedbávajú problém medzigeneračnej spravodlivosti. Nekomplexný pohľad na kritéria rozvoja. V rozvoji môže dominovať záujem o iba úzko chápanú mieru zisku finančnej povahy. Typický problém v súčasnosti je agenda sexuálnej výchovy verzus výchova k manželstvu a rodičovstvu na procese nezáleží, iba na výsledku a v repertoári je aj sex. Kto je slabý a odpadlo, jeho chyba. Na podvedomej úrovni je tu strach z limitov ľudského vývinu. Na podvedomej úrovni môže vzniknúť tlak hnať individua k enormnému zdôrazňovaniu konkurencie. Ako ospravedlnenie pre individualizmus a nekooperatívny. Zo školského prostredia sa stráca teda prosocialnosť.

V personalistickom manifeste E. Mounier sa kriticky vyjadruje k liberálnemu chápaniu slobody. Je to sloboda od niečoho. Sloboda, ktorá sa nechce rozhodovať, nechce sa zaväzovať. Chce byť vždy v pozícii možnosti. Nakoniec nedávno ktorýsi časopis na prvej strane prezentoval vysvedčenie ako toaletný papier. Je to príklad, kam až liberalizmus môže zásť.

Lavicové strany chápu činnosť dôsledne spojenú s vonkajškovým, s tým, čo je viditeľné a kde sa dá efekt najlepšie rozoznať. Môžu tam dať užitočné podnety. Ale môžu aj preexponovať. Enormne zadĺženie našich miest investíciami do vonkajšieho zvlhľadu sa dialo poväčšine pod riadením tých, ktorí majú nejakú „lavicovú“ minulosť. Lavica môže podchytíť oprávnené potreby ľudí, ktoré nie sú uspokojované, najmä cez liberálne pôsobenie, ale je tu riziko, že sa ich riešenie deformuje populizmom. Kládome je, že sú zainteresované prítomnosťou. Skutočnosť však môžu zužovať na prítomné. A politika sa nerobí iba pre prítomné. Môžu byť užitočné, ak spoločnosť upadne do evolucionizmu a predstvá, že nejaký neosobný vývoj všetko vyrieši. Nemusia byť však ochotné vnímať skutočnosť komplexnejšie. Sú citlivé na sociokultúrne determinanty, na rovnosť príležitostí. Usilujú o dostupnosť vzdelania pre všetkých. To môže pomáhať. Ale môžu tiež vyvolávať rovnostárske tendencie ako menej uvedomovaný prvok svojho pôsobenia. Zdôrazňujú vonkajškové a chcú to vonkajškové dobre poznať, čo je užitočné. Rizikom je russevský koncept človeka od prírody dobrého a problematického prostredia. Môžu prehliahať to, že človek má v „batôžku aj dobro aj zlo“. To zlo môže byť potom delegované na nejakú skupinu ľudí, v minulosti triedneho nepriateľa. Na podvedomej úrovni môžu mať ďalej obavy zo zlyhania ľudského faktora. Preto môžu okrem starostlivosti prekypovať prísny, represívnymi postupmi a autoritarizmom. Dirigizmom.

Zdrojom rozvoja a mierou všetkého je im človek a preto môžu končiť v sle-

pých uličkách ľudských zlyhaní. Objektom plného zainteresovania je im vonkajškovým svetom.

Kresťanskodemokratické strany by mali mať záujem o rozvoj personálnej zainteresovanosti na školách. Rozvíjať konanie tak vo vzťahu k vonkajškovej ako aj vnútornému v človeku. Kládome stránkou týchto strán je, že vo veciach verejného dobra sa angažujú aj tými, ktoré nie sú také viditeľné, ale sú potrebné. Môžu byť preto aj menej viditeľné. Personalizmus je jedným zo zdrojov ich pôsobenia. Mali by interpretovať edukáciu cez význam ľudskej osoby, vzťahu „Ja - Ty“, „Byť či Mať“. Dôležitou tematikou by malo byť rozlišovať medzi individuom, ktoré je povinné spoločnosti a osobou, ku ktorej je povinná spoločnosť, ako to navrhuje filozofia personalizmu. Teda netrdiť, že platenie školného je zdroj zodpovednosti. Naučiť človeka regulovať to „mať“ cez rozvoj bytia. Mali by byť garantmi dostupnosti vzdelania. V popredí by im mali byť vnútorné motivačné činitele v človeku. Neobetovať ich iluzívnou predstavou, že vonkajšie tlaky, napríklad platením školného, vzbudia alebo nahradia tieto vnútorné činitele osobnej zainteresovanosti. Platenie školného za kritických okolností, môže vyvolať iba obchodný vzťah k poznatkom. Poznateľky sú silou, ktorá musí byť personalizovaná. Ináč môže byť zneužitá, čo sa veľa razy stalo na škodu ľudstva. Mali by do politiky vnášať analektiku, to znamená rozlížiť dialekticky alternatívny význam, že v rozdieloch sú dopredu dané vzdelanosti. Môžu byť preto flexibilné v politickom spektre a udržať si ideové vodítka. Na podprahovej úrovni svojho politického vedomia, môžu sa stotožniť s predstavou večnosti a prehliahať časné problémy a nazeráť ponad hlavy ľudí, kde si do budúca, a tak nepriamo prenechávajú dôležité témy evolucionizmu. Môžu prehliahať proces a zúžiť svoje pôsobenie iba na kontrolu výsledku, či nenarúša nejaké hodnoty. Môžu sa potom javiť ako moralizátorské. Analektika ako dedičstvo personalizmu, ktorý by mal byť jedným z ideových zdrojov kresťanských strán, dáva možnosť spolupráce naprieč politickým spektrom. Môžu byť však zneužívané do koalíčných zoskupení. Na podvedomej úrovni môžu mať obavy z osamotenia, nepochopenia a rôznych obviňovaní, a preto môže dôjsť ku konfúzii, splynutia s pravdou. Potom môžu mať ťažkosť s rozlišovaním medzi sebou a konzervatizmom. Rozdiel je napríklad cez vnímanie solidarity. V chápaní medzigeneračnej spravodlivosti. V komplexnom pohľade na kritéria spoločenského rozvoja. Pokiaľ konzervatívci solidaritu chápu ako akciu venovanú iba najslabším. Kresťanskí demokrati by mali solidaritu vnímať ako jedno z kritérií rozvoja. Nie je už samotný dobrý zákon o rodine prejavom solidarity so všetkými v spoločnosti? Alebo 19% daň nie je prejavom solidarity s podnikateľmi, so zamestnanosťou, ale aj s verejným záujmom? Malo by im ísť o medzigeneračnú spravodlivosť. Teda ako nemorálny chápať taký koncept ekonomiky, ktorý pričádza s tvrdením, že je nutné obetovať nejakú generáciu, aby sa ďalšie mali dobre.

To bolo nemorálne na transformácii po roku 1989. Dá sa očakávať, že pre splynutie s pravdou a kompromisni, ktoré by museli urobiť, môžu byť práve pravcou obvinení z toho, že v jej radoch zanedbali témy sociálnej spravodlivosti.

Súčasná finančná kríza a vynárajúca sa hospodárska kríza poukazuje mimo iné aj na absenciu mravného v ekonomickom a politickom správaní. Nutnosť zaujímať sa aj o procesy, ktorými sa dosahuje výkon. Náchylnosť človeka k zlyhaniu sa nedá zvládnuť tak, že sa sily aspirujúce na riadenie, či už lokálne, alebo svetové pomocou mediálnych technológií zmocnia svedomia človeka. Ak je globalizácia, ako ktosi povedal, voľným tokom kapitálu, tak metaforycký povedanie, je potrebné postaviť priehradu, aby tento tok vyrábala energiu, ktorá môže mať podobu rovnomerného a trvalého rozvoja. Priehradu môžu zabrániť tak záplavám, ako aj suchote vo finančnom a hospodárskom živote. Do prostredia života ľudí sa musí vrátiť kultúra a význam náboženškého života. Obidve pomáhajú udržiať nevyhnutnú mieru morálnosti v prostredí.

STANISLAV HVOZDIK

Galéria mesta Bratislavy v spolupráci s Národnou galériou v Ríme predstavila koncom roka jedinečnú výstavu obrazu Kristus a cudzoložnica z tvorby významného reprezentanta benátskej renesančnej umenia Tintoretta. Benátky predstavovali v jednotlivých obdobiach minulosti významné hospodárske a obchodné centrum Európy. S hospodárskym rastom úzko súvisel rozvoj umenia a umeleckých škôl a reprezentantov. Benátske renesančné umenie predstavuje dielo troch veľikánov svetového maliarstva Tiziana, Veronesa a Tintoretta.

Napriek tomu, že Tintoretto bol počas života najmenej uznávaný a dostával menej zákaziek, akoby si bol želel, toto dielo výrazne presiahlo svoju dobu a umelecké majstrovstvo.

Kompozície plné postav, scénických výjavov, motívov a rôznych druhov svetla na jednej strane, završujú vrcholné podoby talianskej renesancie. Zároveň predznamenal zložitý výraz a hnutie nastávajúceho baroka. V jednotlivých obdobiach sa od začiatku stredoveku vystriedalo v Benátkach niekoľko generácií výrazných umelcov. Tintorettovo dielňa vstúpila do umeleckého diania v období 20. rokov 16. storočia. Umelec maloval predovšetkým pre zberateľov, bohatých majiteľov tamojších palácov a domov a školské bratstvá, ktoré sa venovali vyzdobe veľkých priestorov.

Tintoretto maloval rýchlo a zručne, bez prípravných fáz kresby. Obraz prezentovaný na pôde Mirbachovho paláca pochádza z rokov 1645 až 1646. Známe sú jeho 4 verzie. Dielo zachytáva Krista v situácii, keď farizeji mali úmysel skompromitovať ho otázkou, čo má urobiť s prítomnou ženou. Kristus sa nahol nad mramorovú dlažbu paláca (v známej biblickej podobe to bol piesok), na dlažbe chvíľu rukou čosi kreslil a vzápätí vyslovil povestne známu vetu: Kto je bez hriechu, nech hodí do ženy kameňom... Farizeji sa na pôsobivom výjave obrazu jeden po druhom obracajú chrbtom a zo scény postupne odchádzajú. Kristus sa takto vyhol vyrieknutiu vlastného názoru a vyriešil problém, ktorý nastolili farizeji. Benátky, ako upozornili

predstavitelia talianskej galérie, v tom období riešili nálehavé problémy morálky. Dielo aj po uplynutí viacerých storočí vnímate ako morálny výkričník doby - nielen obdobia vrcholnej renesancie a stredoveku, ale aj pálčivých problémov súčasnosti.

Tintoretto, vlastným menom Jacopo Robusti žil v rokoch 1518 až 1594. Taliansku renesančnú maľbu posunul do oblasti spirituálnej duchovnosti a výrazový pátos obrazov predznamenal nové formy nadchádzajúceho baroka a manierizmu. Umelec zobrazuje nespočetné historické, biblické a mytologické námety. Vo svojich dielach tvoril imaginárny priestor, ktorého svetlo a tieň odhmoťovali kontrasty objemov figúr. Obrazy formoval na protiklade chladných a teplých farebných tónov. Ľudské postavy vnímate ako hlboké pochopenie vnútra človeka.

Tintoretto sa otvorene priznal, že na obrazoch chcel dosiahnuť syntézu

Tintoretto „hriech“

Tizianovo koloritu a Michelangelovej maľby. Napriek tomu, že Tintorettove obrazy počas jeho života stáli v úzadí, umelecká historiografia ich hodnotí ako triumf novej koncepcie maľby benátskeho typu a manierizmu, ktorý uprednostňuje okamžitý proces imaginácie pred chladným intelektom. Umelec pracuje rýchlo, štetcom a farbami reaguje na hĺbku dramatickosti príbehu. Tintoretto pracoval podobne ako Tizian do konca svojho života. Medzi posledné maľby umelca patrí rozmerná kompozícia Posledná večera, pre chrám Santa Giorgio Maggiore, na ktorej kontrastujú dva zdroje svetla. Rovnováhu, ktorú poznáme z Leonardovho podobného obrazu, Tintoretto týmto dielom narušil. Umelec na obraze rozbil väčšinu renesančných predstáv.

Iba v Benátkach sa popri sebe mohli objaviť naraz také osobnosti ako

Tizian, Veronese a Tintoretto. Bez diel týchto umelcov si ani dnes nemožno predstaviť Benátky - umelci dokázali zvečniť ich dušu. Ale je paradoxné, že až moderná kritika pochopila plný význam diela Tintoretta. Jeho rovesníci ho nikdy nepokladali za rovnocenného s Tizianom a Veronesem. Aby mohol pracovať podľa svojho umeleckého citu, celý život musel o to bojovať. Ťažko získaval objednávky, a pritom, ako hovoria znalci, jeho hlava a srdce prekypovali obrazmi. Umelec pre svoje predstavy potreboval veľké steny a obrovské priestory. V mladosti chcel pracovať v Tizianovej dielni, ten ho však neprijal, lebo už vtedy žiaril a pochopil jeho výnimočné nadanie. Naproti tomu Tintoretto Tiziana nesmierne obdivoval. Na stene jeho dielne dlho znel nápis: Kresba Michelangela - farby Tizianove. Tintoretto si nenašiel čas na kresbu, spod jeho štetca sa postavy hrnuli tak spontánne, že dodnes tento

spôsob tvorby obdivujeme. Len čo si vytvoril vlastný štýl, chcel iba maľovať a zložitými výjavmi pokrýval obrovské plátna a priestory. Často si za svoju prácu nežiadal viac ako ho stálo plátno a farby. O rozpočet rodiny sa starala jeho žena Faustína z urodzenej benátskej rodiny.

Ak by chcel niekto pochopiť Tintorettovo dielo v celej jeho nádhere, mal by zájsť do benátskej Scuoly di San Rocco a vidieť tisíce postáv, jagavé svetlo, hĺbky tieňov a perspektívnu skratku vízií nadpozemského života. Nemožno priblížiť jednotlivé diela umelca, nemožno si ani zapamätáť celé jeho dielo. Na umelcov štýl, kompozičné skratky a výjavy však nemožno zabudnúť. Umelec na obrazoch zabúda na vzduch a svetlo čo ho obklopujú.

Postavy osvetľuje šikmým svetlom, ktoré prudko pretŕhajú svetelné lúče. V Poslednej večeri je celá miestnosť zaplavená žiariacimi oblakmi, v ktorých ťažko možno rozoznať anjlov. Svetlo sa šíri z Krista, žiari z tváre apoštolov a k jasú výjavu prispieva aj umelé svetlo olejovej lampy. Všetko to nakoniec pôsobí tak skutočne, že vnímateľ diela si kladie otázku: čo je to za svet a do akých končín sa umelec na obraze dostal...?

Tintoretto na sklonku života namaloval aj pravdepodobne najväčší obraz na svete: Posledný súd pre Dózovský palác. Dielo so stovkami postáv dodnes vzbudzuje úžas a iba géniu ako Tintoretto sa mohol pustiť do takéhoto diela, ktorým do určitej miery prekonal aj známy Michelangelov Posledný súd v Sixtínskej kaplnke. A to ak nie precítenosťou a hĺbkou, tak aspoň množstvom postáv o dokonalej vízii ľudstva.

Dielo Kristus a cudzoložnica prístupní vo výstavných priestoroch Mirbachovho paláca spolu s barokovou maľbou a sochárstvom. Sponzorom tohto náročného projektu, zapožičania tak vzácneho obrazu, bola spoločnosť Enel. Obraz spolu s expozíciou maľby a plastiky predstavuje ojedinelý zážitok.

ĽUBA CHRÍŠTELOVÁ

Veďec, diplomat a spisovateľ prof. Ing. Jozef Mihalík, DrSc. nedávno oslávil svoje okrúhle jubileum. Ako zvyčajne po zásluže, pripomeňme si niektoré prínosy, ktorými prispel k rozvoju vedných odborov, vzdelávania a zlepšovania ekonomickej teórie a praxe na Slovensku, aj v zahraničí. Významný vedec v oblasti ekonomie je autorom 25 odborných kníh. Napísal a publikoval takmer tristo odborných článkov. Z jeho kníh je jedna preložená do angličtiny, dve sú preložené do češtiny a boli vydané v Prahe, jedna v preklade do ruštiny vyšla vo vydavateľstve Progress v Moskve a jedna bola preložená do poľštiny.

Publikoval vyše päťdesiat odborných článkov v cudzích jazykoch, ktorými prezentoval objektívne pohľady na rušné obdobie vo vývoji získavania slovenskej ekonomickej entity a štátnej suverenity. Z bohatej publikačnej činnosti na túto tému možno uviesť najmä monografiu „Medzinárodné trendy sociálno-ekonomického rozvoja a integrácia Slovenska do EÚ“. Ďalej jeho najnovšiu knihu „Sociálny alebo liberálny štát“, ktorá pojednáva o názorovom zápase pri hľadaní sociálno-ekonomického modelu v štáte, vo väzbe na Európu a svet. Z literárnych prác je to obsiahlejší román „Študenti a ich profesori“, ktorý literárnu formou zhodnocuje neľahký život slovenskej vysokoškolskej inteligencie o miesto na živote a uplatnenie v strednej Európe. Z mnohých výskumných prác vykonaných zväčša v spolupráci s medzinárodnými tímami výskumníkov, sú to výstupy pre proces zlepšovania transformácie ekonomiky štátov strednej a východnej Európy, vrátane Slovenska, vo väzbe na dosahy pre

obyvateľstvo, jeho životnú úroveň a vývoj hodnotového systému.

Profesor Mihalík je považovaný za medzinárodne etablovaného odborníka. Na základe vyhľadného konkurzu pracoval päť rokov v OSN, v Ženeve a New Yorku, ako expert pre sociálno-ekonomický rozvoj. V Sekretariáte OSN v New Yorku spolupracoval na vypracovaní dokumentov OSN v oblasti ekonomického a sociálneho rozvoja a riešil konkrétne zadania v oblasti sociálno-ekonomického rozvoja v súlade s uzneseniami Valného zhromaždenia OSN. Ako delegát SR sa zúčastnil na

K jubileu Jozefa Mihalíka

dvoch Valných zhromaždeniach OSN v New Yorku, kde zastupoval SR v komisii pre ekonomiku. Vyše desať rokov sa angažoval v práci v rámci Európskej únie ako koordinátor ACE-PHARE programu. V európskych inštitúciách trinásť rokov pôsobil ako člen predsedníctva Európskej komisie pre prácu a mzdu so sídlom v Amsterdam. Viedol viaceré medzinárodné výskumné tímy z oblasti ekonomiky. Bol členom tímu pozostávajúceho z popredných odborníkov - ekonómov a sociológov z Nemecka, Veľkej Británie, Holandska, Španielska, Grécka a Poľska, ktorý vyhral tri veľké medzinárodné tendre EÚ z oblasti ekonomiky. Výstupy z týchto výskumov sa uplatnili v rámci Európskej komisie a prispeli tiež k skvalitneniu reforiem vo viacerých štátoch, vrátane Slovenska.

Svoje skúsenosti a poznatky z medzinárodných aktivít uplatňoval na Slovensku v pedagogickej činnosti a v praxi. Je zakladateľom katedry a vedného a študijného odboru na Ekonomickej univerzite v Bratislave a na Trenčianskej univerzite. Bol dekanom Národohospodárskej fakulty EU. Prednášal na Ekonomickej univerzite a vypošímal prednáškami aj na Trenčianskej a Trnavskej univerzite. Paralelne prednášal na viacerých univerzitách na západe, v okolitých štátoch a v rozvojových krajinách.

Bol členom kolégii na Ministerstve práce a so-

ciálnych vecí SR a Ministerstve financií SR. Pracoval ako člen dozornej rady vo viacerých spoločnostiach, vrátane SPP, kde prednášal svoje poznatky z vyspelých západných štátov. Bol poradcom Michala Kováča, prezidenta Slovenskej republiky. Je členom Rady pre školský systém, celoživotné vzdelávanie a vedu Ministerstva školstva SR (poradný orgán ministra školstva).

Profesor Mihalík, okrem svojho prínosu do ekonomickej vedy, teórie a praxe, nikdy nezabudol na svoje korene na Slovensku. Významne prispieval svojimi knihami a článkami k riešeniu ekonomických problémov na Slovensku. Angažoval sa v praxi pri koncipovaní procesu reforiem a zlepšovania transformačného procesu tak, aby Slovensko nezaoštalovalo za ostatnými štátmi. Značnou mierou

prispel k obhajovaniu slovenskej štátnosti a zdôvodňovaniu nutnosti rozdelenia bývalej ČSFR na dva samostatné štáty. Svedčí o tom aj jedna z jeho kníh „Slovenská cesta transformácie ekonomiky a konvergencie s EÚ“, ktorá okrem vydania v slovenskom jazyku bola preložená a vydaná tlačou aj v anglickom jazyku. Je zaujímavé, že najväčšiu popularitu kniha získala v rozvojových krajinách.

Je jedným z prvých autorov, ktorí na Slovensku formulovali koncepciu sociálne orientovanej trhovej ekonomiky a zápalisto ju propagoval a propagoval v praxi doteraz. Podľa neho má predpoklady pre uplatňovanie na Slovensku. Neúnavne o tom presvedča svojimi knihami a článkami, ktoré publikuje na túto tému doma aj za hranicami. Pred koncepciou neoliberalne orientovaného trhového hospodárstva, ktoré cyklicky prináša hospodárske krízy, uprednostňuje model sociálne orientovaného trhového hospodárstva so správnou mierou liberalizácie. Argumentuje pritom s úspešnosťou tohto modelu pri budovaní „sociálnej Európy“. Je kritikom modelu karpatského kapitalizmu, ktorý sa ešte odlišuje od normálneho kapitalizmu a v súčasnosti sa praktizuje v štátoch strednej a východnej Európy, vrátane Slovenska.

Pri pripomínaní úspechov na doterajšej životnej púti jubilanta, treba ešte spomenúť, že ide nielen o dobrého odborníka, ale tiež o spravodlivého človeka, usilujúceho o pravdu a presadzovanie právneho štátu. Tiež dobrého kresťana a oddaného vlastenca, ktorý celý svoj život a talent zasvätil vede, práci pre spoločné blaho a rodine.

MICHAL BARÁNIK

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa vydavateľstva a redakcie: Solोňská 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Križka. - Cena jedného čísla je 1,00 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,

Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail zahraničného predplatného: zahranična.tlac@slpost.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačné vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

L iterárne informačné centrum v Bratislave vo svojich edičných projektoch už dlhšie venuje pozornosť sprístupňovaniu histórie a teoretickým otázkam slovenskej literatúry. V dôstojnom edičnom rade vydalo pre odbornú a kultúrnu verejnosť tri zväzky dejín slovenskej literatúry od najstarších čias po súčasnosť a niekoľko odborných slovníkov. Z vydavateľskej produkcie LIC sa nedávno na knižnom trhu objavili Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960.

Autorovi monografie Ondrejovi Sliackemu sa literatúra pre mladých čitateľov stala životným programom vedca, ako aj poslaním. Na literárnovednom poli sa vyprofiloval ako historik a kritik literatúry pre deti a mládež, lexicograf, bibliograf, sám ju tvorí ako autor, rozhlasový i televízny dramatik, rediguje a ako vysokoškolský profesor prednáša. Za svoju tvorbu bol ocenený Poctou Pavla Dobšinského a cenou Trojruža.

O. Sliacky Dejiny rozdelil do štyroch častí: Počiatky slovenskej literatúry pre deti a mládež, Literatúra pre deti a mládež v rokoch 1863 - 1918, Literatúra pre deti a mládež v rokoch 1918 - 45 a Literatúra pre deti a mládež v rokoch 1945 - 60. Predstavujú etapy vývinu slovenskej literatúry. Celostný pohľad na príbeh literárnych dejín približuje aj prekladová spisba, dramatickú tvorbu a proces profilácie literárnej kritiky.

Autor začína výklad o literatúre pre deti a mládež koncom 18. storočia, keď začali vychádzať prvé knihy tohto zamerania na Slovensku. Najskôr išlo o učebnice (šlabikára, či-

tanky), neskoršie o prvé beletristické knižky. Spôsobu tu bola vieroučná a mravoučná spisba J. Ribaya, J. Sepešihho, vecno-vzdelávacia literatúra D. Lehocého, L. Bartholomaeidisa, S. Tešedíka, B. Tablica, ako aj prvé beletristické texty posledných dvoch autorov. Po rokoch vydávania vzdelávacej školskej literatúry sa Zorničkou (2 zv. 1846 - 47) od A. H. Škultétyho a J. D. Čipku začína vývin beletristickej literatúry pre mládež. A. H. Škultéty povzbude-

knížne Ján Francisci. Plody literárnej a zberateľskej činnosti Pavla Dobšinského, evanjelického kňaza v Drienčanoch, patria k základným hodnotám klasického dedičstva slovenskej národnej kultúry a k reprezentatívnym dielam našej folkloristiky.

V druhej polovici 19. storočia došlo v literárnej tvorbe pre deti k výraznejšej žánrovej diferenciácii. Na základe toho autor analyzuje hodnotový profil básnickej, prozaickej i dra-

k moci, rozhodli sa používať ako ideologickú zbraň literatúru. V 50. - 60. rokoch sa viacerí poprední autori nemohli s týmito ideologicko-propagandistickými postupmi stotožniť a chceli doceliť korekciu existujúceho modelu detskej literatúry. Robili to pomocou autorových návratov k pamäti detstva a cestou historických, prírodných, športových i ďalších tém. Procesové časti tu autor spája s portrétmi spisovateľov L. Zúbeka, E. Čepčokovej, K. Bendovej, R. Morica, H. Križanovej-Brindzovej, M. Haštovej, M. Jančovej a literárnych vedcov Z. Klátika a J. Polika.

Sliackeho obraz vývinu slovenskej spisby pre deti a mládež končí v čase nástupu procesu jej modernizácie. Novú epochu v našej literatúre pre deti a mládež, ktorú zosobňujú mená autorov ako L. Feldek, M. Válek, J. Blažková, K. Jarunková, M. Ďuričková, V. Šikula, M. Rúfus, T. Janovic a zo súčasných tvorcov D. Hevier, D. Dušek, P. Glocko, J. Uličiansky, J. Milčák, P. Holka, Š. Moravčík, D. Podracká a ďalší, približuje už monografia Jána Kopála Slovenská literatúra pre deti a mládež 1945 - 1990 (1997). Ondrej Sliacky napísal text Dejín slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960 tak, aby bol všeobecne zrozumiteľný a pútavý. Titul, ktorý prednášom v Knižnej revue Jaroslav Vlínka nazval najzávažnejšou literárnohistorickou prácou r. 2007, sa stane dôležitou pomôckou pre historikov kultúry, pedagógov, novinárov, knihovníkov, archívárov, študentov, ako aj pre široký okruh čitateľov.

KAROL PETROVSKÝ

Literárnohistorický počín

ný kladným ohlasom Zorničky, r. 1850 pripravil Rečňovanku pre slovenské školy. Reprezentatívne diela štúrovskej detskej literatúry učili deti láske k slovenčine a značne ovplyvnili ich rečovú kultúru.

V rokoch 1863 - 1918 sa „literárna tvorba pre deti a mládež dostáva už na samý prah konštituovania ako autentického slovenského umenia“ (Zuzana Stanislavova). V tomto kontexte venuje Ondrej Sliacky osobitú pozornosť ľudovým rozprávkam. O objavovanie našich národných pokladov sa veľmi zaslúžil revúcky evanjelický kňaz Samuel Reuss. Ako prvý slovenský zberateľ publikoval literárne transkripcie ľudových rozprávok

matickej tvorby a rozvoj detského časopisectva v matičných a pomatičných rokoch.

Prvá polovica 20. storočia je obdobím konštituovania umeleckej detskej literatúry. Objavujú sa zakladateľské osobnosti slovenského literárneho umenia pre deti - L. Podjavorinská, J. Čiger-Hronský, M. Rázus, M. Rázusová-Martáková, M. Hranko, L. Ondrejov, J. Bodenek, F. Kráľ, J. Horák. V Dejinnách ich O. Sliacky približuje portrétovými štúdiami. Zamýšľa sa aj nad osudmi detského časopisectva. V tomto kontexte veľa pozornosti venuje najstaršiemu umeleckému časopisu pre deti Slniečko.

Keď sa komunisti po februári 1948 dostali

Vážený pán predseda!

Pišem Vám tento list z Feldvidéku. Hneď na začiatku by som sa Vám chcel poďakovať za záslužnú a cieľavedomú prácu. A najmä za ten úžasný, dalo by sa povedať priam poetický nápad. Termofór je gumený vak, ktorý sa naplní teplou vodou a vloží do postele, aby hrial skrehnuté údy. Termofór, ktorého ste predsedom, je „naplnený“ poslancami Karpatskej kotliny, zhorieva nám nielen skrehnuté údy, ale celé naše bytie, preberá nás k plnohodnotnému životu! Po mnohých rokoch sa nám aj tu na Feldvidéku pomaly vracia pocit veľkosti, ktorý nám tak chýbal a po ktorom sme tak túžili.

Dovoľte, vážený pán predseda, aby som teraz prešiel in media res a napísal Vám o svojom nezvyčajnom (prepáčte, že budem trochu osobný, ale hneď vyjde najavo, že vec má aj iný rozmer) sne. Mával som ho takmer každú noc, či som bol unavený alebo odpočívajúci, či som večer pozeral televíziu alebo nie. Prebúdza ma uprostred noci alebo aj na svitaní celého spoteného a vystrašeného, úplne dezorientovaného. Často som nevedel, kde som, a až potom som sa trochu upokojil, keď som si uvedomil, že doma a že v posteli vedľa mňa sa nachádza moja milovaná manželka Kinga. Iste Vám nemusím hovoriť, aká bola z toho celá preč, keď som sa v hrôze zobúdzať, hádzal rukami, vykrikoval nesúvislé slová, ba neraz som aj vyskočil na rovné nohy, aby som sa len nejak z hrozného sna vymotal.

Išlo to takto už dlhý čas a my sme s Kingou rozmýšľali, čo robiť. Po dlhých úvahách sme dospeli k záveru, že bez návštevy lekára nič nevyriešime. Pochodili sme bežným smerom viacerou ambulanciami (nenechala ma v kaši samého), až napokon sme sa po známosti dostali k istému traumatológovi (bol to priateľ nášho okresného predsedu), a ten hneď po mojích prvých slovách začal chápať pokyvávajúcou hlavou, akoby chcel naznačiť, že vie, o čo ide. Po chvíli ma prerušil: „Čo to na vás vo sne sadá a kluje vás do hrude? Nie je to veľký, na orla podobný vták?“

List predsedovi Termofóru poslancov Karpatskej kotliny

„Áno!“ - vykrikoval som po chvíľke váhania prekvapene. „Áno, je to veľký, na orla podobný vták!“ Dovtedy som si totiž ani presne neuvedomil, čo ma to v noci tak príšerne tlačí k posteli. Doktor sa chvíľu na mňa díval, akoby bol skúmal, či budem vládajúc uniesť váhu toho, čo mi chce oznámiť, vzápätí pomaly a jasne vyslovil: „Trianonská trauma!“ „Čo trianonská trauma?“ - nechápala som dobre. „To je diagnóza, trianonská trauma, máte trianonskú traumú!“

Od tých čias akoby ušal, sen sa nevracia, len chodím po Karpatskej kotline akýsi prihrbenější. Traumatológ mi vysvetlil, že je to v absolútnej zhode s hlbkovou psychológiou, traumou z podvedomia vyňhald môjho vedomia, trauma ma tlačí k zemi. Teraz už viem aj to, že ten vták, čo mi kľučval hrud', bol turul, stepný orol turul. Presne podľa teórie hlbkovej psychológie, keď sa podvedomie odomkne, začne sa to z neho valiť ako riava, postupne si spomínam, čo mi v tých snoch rozprávaj (vtedy sa mi to zdalo len ako škriekanie). V podstate hovoril čosi o opätovnom zaujatí vlasti a o vyvolenom národe Karpatskej kotliny, o podivných butta T.och (musim to vybudkovať, lebo oni majú ten hlúpy zákon, ktorý zakazuje hanobiť národ alebo rasu, ešte by som z toho mohol mať nejaké vytriasacky), ktorí sa nevedno odkiaľ zobrali, iba dobrých tristo - štyristo rokov alebo aj osemsto po zaujatí vlasti (vykopávky sa ešte nerobili a písomné doklady nie sú) zrazu butta T...i! Ako hrom z jasného neba! Teremtete paranóját! Prepáčte to pohnutie, ale musel som si uľaviť.

Mal pravdu ten turul! Ešte že existuje genetika, ktorá ľahko potvrdí, že do Karpatskej kotliny nepatria, že sú v nej čosi ako mimozemšťania. Totiž patria aj nepatria, patrili by, ke-

by boli prebrali jazyk vyvoleného národa Karpatskej kotliny, jeho zvyky a obyčaje. Skrátka keby boli zabudli, že sú butta T.i.

Ale o tom potom, to momentálne nie je dôležité, pretože by som rád upriamil Vašu pozornosť, vážený pán predseda Termofóru poslancov Karpatskej kotliny, na globalizáciu. Globalizácia napriek momentálnej kríze pokračuje, a ak aj nepokračuje, dosiahla isté pozície, a veru dobre, že dosiahla, lebo veci sa vysajnili aj pre nás príslušníkov feldvidéckej menšiny, (v skutočnosti duchovnej väčšiny, lebo sme neoddeliteľnou časťou vyvoleného národa Karpatskej kotliny). Hneď vysvetlím, ako to myslím. Keď som sa už nazdával, že so snom spôsobeným trianonskou traumou som sa navždy rozlúčil, jednej noci ma turul opäť navštívil. Tentokrát ma však už nedľavil, iba mi zľahka pristál na hrudi a čuduj sa svete, v zobákú držal objemný slovník Oxford Dictionary of English a jemne mi ho vložil do rúk. Pamätám sa, akoby to bolo dnes, nechápavo som sa naň díval, a keď to už trvalo dobré tri minúty, naklonil sa mi k uchu a tiško, ale nástojčivo povedal: „Strana 1542, druhý stĺpec, heslo rule!“ Potom odletel. Ja som precitol, zobudil som aj manželku Kingu, porozprávaj som jej obsah sna, ale ani ona z toho nebola múdra. Nakoniec navrhla jediné možné riešenie, totiž aby sme sa opäť obrátili na trianonského traumatológa.

Zašli sme teda k trianonskému traumatológovi, rozpovedal som mu manželku Kingu, porozprávaj som jej obsah sna, on siahol do poličky s knihami, vytiahol objemný zväzok s názvom Oxford Dictionary of English (hrubízna kniha, presne ako sa mi prísnilo), nalistoval stranu 1542, prstom našiel druhý stĺpec a príslušné heslo. Potom nahlas prečítal: „rule - excercise ultimite power or authority over an

area and its people“. Nechápavo krútil hlavou. „Čo tým chcel povedať?“ „Určite niečo dôležité, turul neprichádza vo sne len tak“, naznačil som. „To teda nie!“, súhlasil trianonský traumatológ. „Ach, už to mám!“ zvolal. „Verb!“ „Čo verb?“ spýtala sa Kinga. „Sloveso“, takmer zareval traumatológ. „V podstate je to to rule, čítaj turul, čiže vykonávať zvrchovanú moc nad nejakým územím a ľuďmi, čo na ňom žijú! Teda vládnuť!“

A je to, teremtete paranóját! Čosi ako Biblia, udalosti v nej opisované majú dva významy, jeden opisovaný, druhý transcendentný alebo ak chcete symbolický! Turul viedol vyvolencov Karpatskej kotliny na územie, kde mali potom vládnuť - to rule. Pravda, najprv ho zaujali, pripadne po trianonskej traume to územie budú musieť opäť zaujať. A vyjasnilo sa to až dnes v šťastnej globalizačnej prítomnosti, chvalabohu, že angličtinu ovláda už aj malé dieťa. Blahoslavim ťa, globalizácia, blahoslavim tvoj bohoslužobný jazyk angličtinu a blahoslavte aj vy, pán predseda, iredenta neky! Veď teraz to bude zrozumiteľné každému vďaka tebe, angličtina, lingua franca, bozkávam ťa, ľubam ťa!

Prepáčte mi citové pohnutia, vážený pán predseda, ale iste ani Váš nenecháva chladným, keď sa veci vyjasnievajú. Ja by som sa bol s tým aj uspokojil, ale moja drahá perfekcionista Kinga nie. Globalizácia je sice stále globalizácia, no krčma už nie je krčma, ale pub, obchod je shop a z nákupného strediska sa z večera na ráno stal shopping center. „Dnes sa všetko meni“, vyhlásila Kinga. „Treba zmeniť turul na turul, aby to bolo všetkým nad slnko jasnejšie, aby neostalo ani zrnko pochybnosti. Zmeniť turul na turul je oveľa jednoduchšia transformácia ako obchod na shop alebo krč-

mu na pub.“ Ja som sa s jej argumentáciou stotožnil a tak Vám, vážený pán predseda Termofóru poslancov Karpatskej kotliny, navrhujem, aby ste pri každej soche alebo pamätníku turula na Feldvidéku dali pripievať tabuľku, kde bude presne v intenciách zákona (nech si len dodržiavajú tie ich zákony) nápis najprv v úradnom jazyku a pod ním pre cudzincov aj v angličtine, teda asi takto:

TURUL
TO RULE

Nápis bude pripomínať vyvolenému národu Karpatskej kotliny a jeho feldvidéckej menšine, načo na toto územie prišli, skrátka prišli vládnuť, čiže to rule, čítaj turul. Veď keď ste dokázali (alebo sme spoločným úsilím dokázali) erigovať po celom Feldvidéku sochy turulov, nemôže byť nijaký problém pridať k nim nejakú jednoduchú tabuľku, pravdaže, najlepšie z karparského mramoru, ktorá dá veci na pravú mieru.

Vážený pán predseda, viem, že vo svojej zodpovednej práci potrebujete poradcov. Hlásim sa za jedného z nich. Pevne verím, že som Váš presvedčil o svojich transcendentálnych schopnostiach. Vo svojej pracovnej skupine (task force) určite potrebujete vizionára, ktorý je zároveň realistom. Pokiaľ ide o moje poradcovstvo, som optimista aj preto, že v činnosti mi určite bude pomáhať moja drahá Kinga. Doteraz ma ešte nikdy nenechala v šticu a jemne naznačila, že ma nenechá ani teraz, keď aspirujem na miesto vo vrcholovej politike.

Teším sa na spoluprácu a ostávam s pozdravom

navždy Vám oddaný
KSINYÁN IGORRÓ

P. S. Vážený pán predseda, je mi jedno, kde mi pridelite ten osem alebo desaťtisícový služobný bytík, či na Váci utca alebo inde v hlavnom meste. Dôležitá je len horica linka (hot line), aby som Vám mohol kedykoľvek, keď mi zide na um čosi transcendentné alebo inak pre Váš hodnotné, zavolať.